

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет фінансовий
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: «Еволюція підходів до капіталізації банків: міжнародний та вітчизняний досвід»

Виконав: здобувач освіти групи ФК-24-1м
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок»

Полтавець Данило Євгенович

Керівник:
д.е.н., завідувач кафедри фінансів, банківської
справи та страхування Заруцька О.П.

Рецензент _____
(місце роботи)

(посада)

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Дніпро – 2026

АНОТАЦІЯ

Полтавець Д. Є. Еволюція підходів до капіталізації банків: міжнародний та вітчизняний досвід.

Кваліфікаційна робота магістра присвячена дослідженню еволюції підходів до капіталізації банків у контексті міжнародного та вітчизняного досвіду. У роботі розглянуто економічну сутність банківського капіталу, його структуру, функції та механізми формування. Проаналізовано міжнародні стандарти регулювання капіталізації банків і особливості їх упровадження в Україні.

Досліджено динаміку, структуру та достатність капіталу АТ КБ «ПриватБанк», а також виконання основних економічних нормативів і вимог пруденційного нагляду. Визначено вплив банківських ризиків на рівень капіталізації та обґрунтовано напрями оптимізації структури капіталу з урахуванням державної форми власності банку.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків, викладена на 73 сторінках (без урахування списку джерел і додатків), містить 10 таблиць, 8 рисунків і 3 додатки. Список використаних джерел налічує 46 найменувань.

Ключові слова: банківський капітал, капіталізація банків, регулятивний капітал, пруденційні нормативи, банківський нагляд, фінансова стійкість.

ANNOTATION

Poltavets D. Y. Evolution of approaches to bank capitalization: international and national experience.

This thesis examines changes in approaches to bank capitalization and assesses their practical application based on international standards and national banking experience. The paper examines the economic essence of bank capital, its structure, functions and mechanisms of formation. International standards of bank capital regulation and the specifics of their implementation in Ukraine are analyzed.

The dynamics, structure and adequacy of capital of JSC CB “PrivatBank” are investigated, as well as compliance with key prudential ratios and supervisory requirements. The impact of banking risks on the level of capitalization is identified, and directions for optimizing the capital structure are substantiated, taking into account the state ownership of the bank.

The research consists of an introduction, three chapters, conclusions, a list of references and appendices, and is presented on 73 pages (excluding the list of references and appendices). It contains 10 tables, 8 figures and 3 appendices. The list of references includes 46 sources.

Keywords: bank capital, bank capitalization, regulatory capital, prudential ratios, banking supervision, financial stability.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ЕВОЛЮЦІЙНІ АСПЕКТИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ.....	8
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФАКТИЧНОГО СТАНУ ТА РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДО КАПІТАЛІЗАЦІЇ АТ «ПРИВАТБАНК»	21
2.1. Загальна характеристика діяльності та фінансового стану АТ «ПриватБанк»	21
2.2. Аналіз капіталу та його адекватності в умовах ризик-орієнтованої діяльності АТ КБ «ПриватБанк».....	32
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	48
3.1. Стратегічні напрями імплементації новітніх регуляторних вимог Базеля та ЄС в національне законодавство.....	48
3.2. Розробка та економічне обґрунтування пропозицій щодо оптимізації структури капіталу та мінімізації ризиків АТ «ПриватБанк»	55
3.3. Прогнозні моделі розвитку ризик-орієнтованого нагляду в Україні та його впливу на стійкість банківської системи	65
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74
ДОДАТКИ.....	78

ВСТУП

Актуальність дослідження. Капіталізація банків є ключовим елементом забезпечення фінансової стійкості та надійності банківської системи. Її значення критично зростає в умовах нестабільного економічного середовища, геополітичної напруженості та військових ризиків в Україні. Капітал виступає не лише основою для виконання зобов'язань перед вкладниками й кредиторами, але й індикатором здатності банківської системи поглинати шоки.

Проблема набуває особливої ваги з огляду на необхідність гармонізації національного законодавства з вимогами Базель III та Директивами ЄС у процесі європейської інтеграції. У цьому контексті, дослідження еволюції міжнародних підходів до капіталізації, їх критичний аналіз та пошук шляхів зміцнення капітальної бази найбільших системно важливих установ на прикладі АТ «ПриватБанк», набуває виняткової актуальності для забезпечення економічної безпеки держави та сталого відновлення її фінансового сектору.

Метою магістерської кваліфікаційної роботи є комплексний аналіз еволюції підходів до капіталізації банків на основі міжнародного та вітчизняного досвіду, а також розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення системи капіталізації та мінімізації ризиків АТ «Приватбанк» в умовах інтеграції до світового фінансового простору.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання, які відповідають структурі роботи:**

1. Проаналізувати еволюцію підходів до оцінки економічної сутності, функцій та класифікації банківського капіталу, нормативно-правову базу його регулювання в Україні.

2. Провести критичний аналіз еволюції міжнародних підходів до регулювання капіталізації (Базель I-III) та оцінити досвід їх впровадження.

3. Здійснити комплексний аналіз фінансового стану, динаміки капіталу та виконання економічних нормативів АТ «ПриватБанк» за останні три роки.

4. Визначити та дослідити вплив ключових банківських ризиків на показники адекватності капіталу АТ «ПриватБанк» (кредитний, операційний, ринковий).

5. Розробити стратегічні напрями імплементації новітніх міжнародних регуляторних вимог до капіталу в українську банківську практику.

6. Сформувати та економічно обґрунтувати практичні пропозиції щодо оптимізації структури капіталу та заходів мінімізації ризиків АТ «Приватбанк».

Об'єктом дослідження є процес капіталізації банківської системи в умовах глобальних регуляторних змін.

Предметом дослідження є еволюція теоретичних підходів та практичних механізмів формування, оцінки та регулювання капіталу банків на міжнародному та вітчизняному рівнях, аналіз фінансової та прудеційної звітності АТ КБ «Приватбанк» та методи вдосконалення капіталізації.

Основними методами дослідження, які використовувалися в кваліфікаційній роботі, є діалектичний підхід, індукція і дедукція, монографічне вивчення літературних джерел для визначення понять, дослідження системи регулювання банківського капіталу та розробка рішення щодо покращення процесу управління капіталізацією банків. Порівняльний економічний аналіз, методи статистичної обробки даних зокрема, графічний, табличний, розрахунок абсолютних та відносних показників, горизонтальний, вертикальний та трендовий аналіз фінансових звітів АТ КБ «Приватбанк» також використовуються в ході дослідження.

Апробація матеріалів кваліфікаційної роботи. Результати досліджень «Еволюція підходів до капіталізації банків: міжнародний та вітчизняний досвід», викладені в кваліфікаційній роботі, оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції «Економіко-правові, управлінсько-технологічні та соціально-психологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд», м. Дніпро, 14 листопада 2025 р.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання аналітичних висновків та розрахованих показників для оцінки рівня

капіталізації та фінансової стійкості комерційних банків, зокрема АТ КБ «Приватбанк», в умовах чинної системи банківського регулювання України.

Результати дослідження дозволяють застосовувати комплексний підхід до аналізу капіталу банку, який поєднує оцінку його структури, динаміки, достатності та впливу ключових банківських ризиків на показники адекватності капіталу. Запропонований у роботі алгоритм аналізу може бути використаний у практиці фінансового аналізу банків при моніторингу виконання економічних нормативів та оцінці стійкості капітальної бази.

Окремі положення роботи мають прикладне значення для процесу прийняття управлінських рішень у сфері управління капіталом, зокрема щодо врахування ризик-орієнтованого підходу, вимог до коефіцієнта левериджу та нормативів достатності регулятивного й основного капіталу.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні документи з питань банківського регулювання та банківського нагляду, фінансова звітність АТ КБ «Приватбанк», значення пруденційних нормативів діяльності банків, наукові публікації з проблем банківського регулювання.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, подана на 74 сторінках, містить 10 таблиць, 8 рисунків, 3 додатки. Список використаних джерел містить 46 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ЕВОЛЮЦІЙНІ АСПЕКТИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ

Банківський капітал є базовою економічною категорією, що визначає рівень фінансової стійкості банківської установи, її здатність до прибуткової діяльності та виконання функцій фінансового посередника в умовах ринкової економіки. У наукових дослідженнях і банківській практиці капітал банку розглядається як сукупність власних фінансових ресурсів, сформованих за рахунок внесків власників, накопиченого прибутку та спеціальних резервів, які забезпечують покриття потенційних збитків, підтримання платоспроможності та розвиток операційної діяльності.

На відміну від капіталу підприємств реального сектору, банківський капітал виконує не лише інвестиційну функцію, а й захисну та регулятивну, що зумовлено підвищеним рівнем ризиків, притаманних банківській діяльності. Саме через це розмір і структура капіталу виступають ключовими чинниками надійності банківської установи та стабільності банківської системи загалом [1].

Термін «банківський капітал» широко використовується як у теоретичних працях, так і в нормативно-практичній площині, при цьому його зміст може варіюватися залежно від контексту. У ряді випадків він ототожнюється з поняттями «власний капітал», «власні кошти» або «банківські ресурси». Узагальнюючи існуючі підходи, банківський капітал доцільно визначити як грошові кошти та виражену у грошовій формі частку матеріальних, нематеріальних і фінансових активів, що перебувають у розпорядженні банку та використовуються для здійснення активних операцій і надання фінансових послуг з метою отримання прибутку.

Поглиблене розуміння економічної сутності банківського капіталу досягається шляхом його класифікації за окремими ознаками та поділу на складові елементи. Критерії такої класифікації залежать від цілей аналізу, однак у будь-якому випадку слід враховувати, що банки, акумулюючи тимчасово вільні кошти

одних економічних суб'єктів і перерозподіляючи їх іншим, здійснюють свою діяльність з орієнтацією на отримання прибутку при допустимому рівні ризику.

Банківський капітал виступає фінансовою основою функціонування банку, забезпечує можливість залучення депозитів, проведення активних операцій та покриття можливих збитків. Його економічна сутність проявляється через такі ключові характеристики:

- основне джерело фінансової стійкості та платоспроможності банку;
- визначає масштаби та напрями активних операцій, зокрема кредитування й інвестування;
- виконує роль механізму захисту від реалізації банківських ризиків;
- слугує інструментом регуляторного впливу з боку органів банківського нагляду.

Формування достатньої капітальної бази є обов'язковою передумовою стабільної діяльності банківської установи. Відповідно, однією з ключових задач банківського менеджменту є залучення, підтримання та оптимізація обсягу власного капіталу з урахуванням профілю ризиків і стратегічних цілей банку.

Власний капітал банку виконує низку важливих функцій, серед яких доцільно виділити захисну, індикативну, оперативну та регулятивну. Захисна функція полягає у здатності капіталу поглинати збитки, що виникають у результаті реалізації кредитного, інвестиційного, валютного та інших видів ризиків, забезпечуючи захист інтересів вкладників і кредиторів. Саме ця функція є визначальною протягом усього періоду діяльності банку.

Індикативна функція відображає рівень довіри до банку з боку клієнтів і контрагентів, оскільки достатній обсяг капіталу слугує сигналом фінансової надійності. Функція забезпечення оперативної діяльності має особливе значення на етапі створення банку та в перші роки його функціонування, коли власний капітал використовується для фінансування організаційних витрат, формування інфраструктури та впровадження банківських технологій. Надалі її роль зменшується, поступаючись захисній та регулятивній функціям.

Регулятивна функція капіталу реалізується через використання його показників у системі економічних нормативів, що встановлюються Національним банком України. Величина власного та регулятивного капіталу безпосередньо впливає на обсяги й напрями банківських операцій, обмежуючи надмірне прийняття ризиків.

Кожна банківська установа повинна підтримувати такий рівень регулятивного капіталу, який би забезпечував нейтралізацію ризиків та водночас дозволяв досягати прийнятної рівня прибутковості. Розмір капіталу має коригуватися залежно від активності банку на фінансовому ринку, структури активів і умов економічної невизначеності.

В умовах фінансової глобалізації та інтеграції зростає значення управління ризиками, що зумовлює поширення концепції економічного капіталу, яка широко застосовується у європейській банківській практиці. Економічний капітал визначається як обсяг капіталу, необхідний банку для покриття всіх суттєвих ризиків з урахуванням їх мінливості, концентрації та диверсифікації. Його ключова функція полягає у балансуванні між рівнем ризику, доходністю та капіталом[2].

Окремого значення набуває процес капіталізації, який відображає перетворення залучених ресурсів у капітал, здатний забезпечувати приріст вартості. Капіталізація є складним багаторівневим процесом, що охоплює як внутрішні характеристики банку, так і вплив зовнішнього економічного середовища. Її оцінка має ґрунтуватися не лише на кількісних показниках, а й на аналізі ефективності використання капіталу, ресурсів і активів у банківській діяльності на макро- та мікрорівнях (табл 1.1.).

Капіталізація банку є фундаментальною категорією банківського менеджменту та регулювання, що визначає його здатність до функціонування та розвитку. На рівні окремої установи вона характеризується абсолютним обсягом власного капіталу, який слугує ключовим індикатором для державного контролю за банківською діяльністю. На макрорівні капіталізація банківської системи розуміється як сукупна величина власного капіталу всіх банків. Оскільки банківська система має дворівневу структуру, аналіз капіталізації потребує

врахування ролі центрального банку. Національний банк України використовує показник сукупної капіталізації як інструмент макропруденційного нагляду, встановлюючи системні буфери та оцінюючи загальну стійкість сектору. Таким чином, ефективність регулювання безпосередньо залежить від можливості центрального банку впливати на достатність і якість капіталу як на мікро-, так і на макрорівні.

Таблиця 1.1.

**Взаємозв'язок понять “капітал банку”, “капіталізація банку”,
“капіталізація банківської системи” [3]**

Поняття	Визначення	Джерела	Мета
Капітал банку	Частина коштів у обороті банку, внесених власниками (акціонерами) банку й накопичених у процесі його діяльності за рахунок внутрішніх джерел і призначених для створення та розвитку банку	На етапі створення банку переважають зовнішні джерела, на етапі функціонування – внутрішні джерела формування капіталу	Створення та розвиток банку
Капіталізація банку	Процес нарощування капіталу банку за рахунок власного прибутку та зовнішніх джерел з метою покриття його ризиків та збільшення вартості банку	Як зовнішні, так і внутрішні джерела нарощування капіталу за рішенням менеджменту банку	Покриття ризиків та збільшення вартості
Капіталізація банківської системи	Процес нарощування сукупного капіталу банків відповідно до встановлених нормативів регулювання банківської діяльності з метою забезпечення фінансової стабільності банківської системи та економічного зростання країни	Нарощування сукупного капіталу банків з урахуванням зовнішнього впливу та ролі держави	Забезпечення стабільності банківської системи та економічного зростання країни

У загальному розумінні поняття «капіталізація банку» розглядається з двох основних позицій:

- 1) процес спрямування частини прибутку на збільшення власного капіталу шляхом його реінвестування;
- 2) спосіб нарощення капіталу через випуск акцій та інших цінних паперів.

Для поглиблення розуміння даної категорії в науковому обігу виділяють різні її види (рис. 1.1.). Зокрема, А. Стрижак пропонує розмежовувати реальну, фінансову, пряму, зворотну та фіктивну капіталізацію [4].

Рис. 1.1. Типологія капіталізації банківської системи

Реальна капіталізація означає перетворення матеріальних та інших ресурсів у джерело зростання вартості.

Фінансова капіталізація пов'язана з представленням грошового капіталу у вигляді цінних паперів та їх фінансової оцінки.

Пряма капіталізація є безпосереднім поповненням капіталу за рахунок реінвестування чистого прибутку.

Зворотна капіталізація являє собою процес оцінки вартості банківської установи, що базується на реальному доході, який вона генерує.

Фіктивна капіталізація виникає, коли фінансова оцінка капіталу на ринку цінних паперів перевищує його реальну величину.

Фінансовий механізм капіталізації банку являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів впливу на величину банківського капіталу, що застосовуються установою в процесі управління, планування та стимулювання для забезпечення ефективної діяльності [5]. Основними засадами цього механізму є його поділ на об'єкт та суб'єкт [6].

Об'єктом виступає безпосередньо капітал банку, на оптимальний розмір якого спрямовані всі дії. Його достатність обумовлюється низкою факторів, серед яких якість активів і управління, надходження та збереження коштів, диверсифікація ризиків, структура власності, організація контролю операцій, чутливість до ризиків та якість стратегічного планування.

Суб'єктами капіталізації є відповідальні особи, органи банківського регулювання, уповноважені приймати рішення щодо управління капіталом. Вони поділяються на внутрішніх (управлінський персонал або спеціальні підрозділи банку) та зовнішніх (Національний банк України, що здійснює нагляд і регулювання) [7, 8]. Ефективність механізму значною мірою залежить від компетентності саме внутрішніх управлінців.

Важливе місце у фінансовому механізмі посідають методи та інструменти управління капіталом, які мають специфіку на макро- та мікрорівнях. Основними напрямками підвищення капіталізації банків є: реінвестування прибутку, внесення коштів чинними власниками, залучення нових приватних або іноземних інвесторів, об'єднання або приєднання до більш міцних установ, а також втручання держави шляхом інвестування бюджетних коштів.

Підвищення капіталізації за рахунок реінвестування прибутку ефективно лише за умов стабільного зростання обсягів послуг і доходів від кредитно-інвестиційної діяльності. У періоди кризи, девальвації національної валюти та погіршення держфінансів цей механізм втрачає дієвість. Напрямок, що передбачає внесення коштів чинними власниками, можливий, якщо вони володіють необхідними фінансовими ресурсами, проте в умовах кризи власники часто не

мають можливості врятувати банк самотійно. Залучення нових інвесторів, здатних провести фінансову санацію, є можливим шляхом, але в періоди глобальної нестабільності кількість таких інвесторів, зацікавлених у кризових банках України, різко обмежена. Об'єднання або приєднання слабких банків до міцніших може бути оптимальним рішенням, коли внутрішні санаційні можливості вичерпані, але на практиці через незацікавленість сторін цей напрям також має обмеження. Втручання держави шляхом реінвестування бюджетних коштів часто не є ефективним у довгостроковій перспективі, оскільки держава, як правило, намагається запобігти банкрутству, а не здійснити повне перетворення банку. Держава обирає для підтримки лише ті установи, крах яких може мати системні наслідки [9].

Ефективність фінансового механізму капіталізації тісно пов'язана з організаційною структурою банку та якістю зв'язків між усіма його елементами. Від єдності інтересів, взаємоузгодженості та цілеспрямованості дій клієнтів, працівників і акціонерів залежить рівень організаційної стійкості, що значною мірою зумовлює роботу всього механізму. Цей механізм перебуває у постійному динамічному розвитку та потребує адаптації до конкретних економічних умов і сучасних міжнародних вимог, зокрема стандартів Базельського комітету.

Результативність функціонування фінансового механізму капіталізації залежить також від ступеня впорядкованості його елементів, їх взаємодії та спрямованості щодо досягнення основної мети. Для цього необхідним є дотримання визначальних принципів реалізації механізму капіталізації банків, до яких відносять:

- цілісність, що передбачає узгоджене здійснення заходів із формування капіталу з іншими напрямками діяльності банківської установи;
- цільова спрямованість, відповідно до якої всі елементи механізму мають чітко окреслені функції та орієнтовані на досягнення спільної стратегічної мети – забезпечення достатнього рівня капіталу банку;

- гнучкість, яка проявляється у здатності механізму оперативно адаптуватися до змін зовнішнього середовища та внутрішніх умов функціонування банку;
- результативність, що полягає у забезпеченні максимально можливого використання фінансового потенціалу банку для формування належного обсягу капіталу;
- інформаційна відкритість, яка передбачає своєчасне та повне розкриття інформації про стан і структуру капіталу для акціонерів, інвесторів, клієнтів та інших заінтересованих сторін [10].

Важливим елементом нормативно-правового забезпечення капіталізації банків в Україні є імплементація міжнародних стандартів банківського регулювання, насамперед рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду (Базель III). У межах цих стандартів Національний банк України поступово запроваджує вимоги щодо підвищення якості капіталу, зокрема шляхом збільшення частки основного капіталу першого рівня (Tier 1) у структурі регулятивного капіталу, а також посилення вимог до покриття ризиків [11].

Нормативно-правова база також передбачає застосування капітальних буферів, які виконують превентивну функцію та сприяють підвищенню стійкості банків до кризових явищ. До таких буферів належать буфер консервації капіталу та контрциклічний буфер, які формуються понад мінімальні нормативні вимоги і використовуються для покриття збитків у періоди фінансової нестабільності. Введення буферів капіталу узгоджується з європейською практикою регулювання та спрямоване на зниження проциклічності банківської діяльності.

Окрему увагу в нормативному регулюванні капіталізації приділено вимогам до якості джерел формування капіталу. НБУ встановлює обмеження щодо включення до регулятивного капіталу окремих елементів, зокрема переоцінок активів, субординованого боргу та інших інструментів, які мають обмежену здатність до покриття збитків. Такий підхід сприяє підвищенню реальної спроможності капіталу виконувати захисну функцію.

Крім того, нормативно-правові акти НБУ регламентують процедури

докапіталізації банків, у тому числі за рахунок внесків акціонерів, реінвестування прибутку, реструктуризації зобов'язань або участі держави в капіталі системно важливих банків. Особливу роль у цьому контексті відіграють вимоги до планів відновлення діяльності банків, які передбачають заздалегідь визначені заходи щодо підтримання належного рівня капіталізації у кризових умовах [12].

Важливим сучасним напрямом регулювання є також впровадження підходів до оцінки внутрішнього капіталу банку (ІСААР), що передбачає зіставлення економічного капіталу з профілем ризиків банківської установи. Це дозволяє поєднати регулятивні вимоги з внутрішніми механізмами управління капіталом та забезпечити більш гнучке й ризик-орієнтоване управління капіталізацією [13].

Таким чином, нормативно-правові аспекти капіталізації банків в Україні формують комплексну систему вимог, спрямовану на забезпечення достатності, якості та стійкості банківського капіталу. Поєднання національного законодавства з міжнародними стандартами створює передумови для підвищення надійності банківської системи, зміцнення довіри учасників фінансового ринку та забезпечення стабільного розвитку банківського сектору в довгостроковій перспективі [14].

У сучасній банківській теорії та практиці оцінка рівня капіталізації банків здійснюється із застосуванням різних підходів, кожен з яких відображає окремі аспекти фінансової стійкості, ризикоспроможності та здатності банку протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища. Найбільш поширеними є нормативно-регуляторний, фінансово-аналітичний, порівняльний та рейтинговий підходи [15].

Нормативно-регуляторний підхід базується на оцінці капіталізації банку відповідно до обов'язкових економічних нормативів, установлених центральним банком. В Україні такими показниками традиційно є нормативи достатності та структури капіталу (Н1, Нрк, Нок1, Нк1, LCR), які регламентують мінімально допустимий рівень власного капіталу банку та його співвідношення з активами і ризиками. Сутність цього підходу полягає у визначенні відповідності фактичного рівня капіталу встановленим регуляторним вимогам, що є необхідною умовою

стабільного функціонування банку та його допуску до здійснення банківських операцій.

Нормативно-регуляторна оцінка дозволяє:

- забезпечити єдині підходи до контролю за платоспроможністю банків;
- здійснювати макропруденційний нагляд за банківською системою;
- своєчасно ідентифікувати банки з підвищеним рівнем ризику.

Важливим елементом нормативно-регуляторного підходу до оцінки капіталізації банків є використання показника регулятивного капіталу, який виступає ключовою базою для розрахунку економічних нормативів та оцінки фінансової стійкості банківської установи. Регулятивний капітал відображає здатність банку покривати потенційні збитки та виконувати зобов'язання перед вкладниками і кредиторами в умовах реалізації ризиків.

У вітчизняній практиці регулятивний капітал формується відповідно до вимог Національного банку України з урахуванням міжнародних стандартів Базельського комітету з банківського нагляду та включає капітал першого рівня і капітал другого рівня з відповідними коригуваннями. Саме регулятивний капітал використовується при розрахунку нормативів достатності капіталу та коефіцієнта левериджу, що робить його центральним елементом системи банківського регулювання.

Таким чином, оцінка рівня капіталізації банку без аналізу динаміки та структури регулятивного капіталу є неповною, оскільки саме цей показник визначає можливість банку функціонувати в межах установлених регуляторних вимог та забезпечувати стабільність у періоди фінансової нестабільності.

Дотримання нормативів достатності капіталу у звичайних умовах не гарантує фінансової стійкості банку в разі реалізації системних ризиків або макроекономічних шоків. У зв'язку з цим важливого значення набуває стрес-тестування капіталу, яке дозволяє оцінити здатність банківської установи зберігати платоспроможність у кризових сценаріях.

Стрес-тестування передбачає моделювання несприятливих макроекономічних умов, зростання кредитних втрат, погіршення якості активів,

девальваційних та процентних шоків з подальшою оцінкою впливу цих факторів на регулятивний капітал і показники його достатності. На відміну від статичних нормативів, стрес-тести дозволяють врахувати ризик-орієнтований характер діяльності банку та оцінити його реальний запас фінансової міцності.

В Україні практика стрес-тестування використовується Національним банком України в межах оцінки стійкості банків та є важливим інструментом макропруденційного нагляду. Результати таких оцінок слугують основою для прийняття регуляторних рішень щодо докапіталізації банків, формування буферів капіталу та обмеження ризикових операцій [16].

Фінансово-аналітичний підхід ґрунтується на використанні системи фінансових коефіцієнтів, що характеризують співвідношення власного капіталу з активами, зобов'язаннями та ризиками банку. До ключових показників цього підходу належать коефіцієнт фінансового важеля, відношення капіталу до активів, а також показники здатності капіталу покривати можливі збитки.

Цей підхід дозволяє:

- оцінити реальний фінансовий запас міцності банку;
- проаналізувати ступінь залежності банку від залучених ресурсів;
- визначити потенціал банку щодо поглинання кредитних, ринкових та операційних ризиків.

Перевагою фінансово-аналітичного підходу є його гнучкість та адаптивність, оскільки набір показників може змінюватися залежно від цілей аналізу та специфіки банківської діяльності. Разом із тим результати такої оцінки значною мірою залежать від якості фінансової звітності та обраної методики розрахунку коефіцієнтів.

Порівняльний підхід передбачає оцінку капіталізації банку шляхом зіставлення відповідних показників у динаміці або в порівнянні з іншими банківськими установами. Такий аналіз може здійснюватися як у часовому розрізі (між різними звітними періодами), так і в просторовому (між банками однієї групи, сектору або країни).

Застосування порівняльного підходу дає змогу:

- виявити тенденції зміни рівня капіталізації;
- оцінити конкурентні позиції банку в банківській системі;
- визначити вплив стратегічних управлінських рішень на динаміку капіталу.

Недоліком цього підходу є складність забезпечення порівнюваності даних, оскільки банки можуть суттєво відрізнятись за масштабами діяльності, бізнес-моделями, структурою ризиків та обліковою політикою.

Рейтинговий підхід базується на використанні оцінок незалежних рейтингових агентств, які визначають рівень фінансової стійкості та надійності банків, у тому числі з позиції достатності капіталу. Рейтинги формуються з урахуванням комплексу кількісних і якісних показників, що охоплюють капітал, ліквідність, прибутковість, якість активів та ефективність управління.

Перевагою рейтингового підходу є:

- комплексність оцінки капіталізації;
- орієнтація на міжнародні стандарти;
- використання результатів рейтингу інвесторами, кредиторами та регуляторами.

Разом із тим рейтингові оцінки мають певну суб'єктивну складову, залежать від методології конкретного агентства та можуть не завжди оперативно реагувати на зміну фінансового стану банку, особливо в умовах кризових явищ [17].

У результаті аналізу теоретичних засад капіталізації банків було з'ясовано, що вона є комплексним процесом формування та управління власним капіталом банку з метою забезпечення його фінансової стійкості, платоспроможності та довіри з боку клієнтів і регуляторів. Визначено, що капіталізація відіграє ключову роль у підтриманні стабільності банківської системи, особливо в умовах економічної та політичної нестабільності. Встановлено, що капіталізація банку є багатограним процесом, який охоплює не лише нарощення обсягу власного капіталу, а й забезпечення його адекватної структури, якості та відповідності рівню прийнятих ризиків.

Отже, результати теоретичного дослідження створюють методологічне підґрунтя для подальшого аналізу капіталізації банків у наступних розділах роботи. Для подальшого дослідження в роботі будуть використовуватись нормативно-регуляторний, фінансово-аналітичний, порівняльний, що дозволить здійснити всебічну оцінку рівня капіталізації банків з урахуванням як міжнародного, так і вітчизняного досвіду.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФАКТИЧНОГО СТАНУ ТА РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДО КАПІТАЛІЗАЦІЇ АТ «ПРИВАТБАНК»

2.1. Загальна характеристика діяльності та фінансового стану АТ «ПриватБанк»

Умови операційної діяльності українських банків залишаються складними через війну. Постійна міжнародна підтримка України, а також сприятлива політика та заходи регуляторної підтримки Національного банку України є основою макроекономічної та фінансової стабільності, а також стійких фінансових показників банків. Ризики операційного середовища обмежують самостійну кредитоспроможність банку.

АТ «ПриватБанк» є найбільшим системоутворюючим банком України та ключовим учасником вітчизняної банківської системи. За розміром активів, кількістю клієнтів і масштабами операцій банк посідає провідні позиції серед фінансових установ країни, відіграючи важливу роль у забезпеченні стабільності фінансового ринку та реалізації державної економічної політики.

ПриватБанк був заснований у 1992 році як комерційний банк та протягом тривалого часу розвивався як універсальна фінансова установа з приватною формою власності. Упродовж 1990-х – початку 2000-х років банк активно розширював мережу відділень, клієнтську базу та спектр банківських послуг, ставши піонером упровадження інноваційних банківських продуктів в Україні.

Ключовим етапом в історії банку стала його націоналізація у 2016 році, зумовлена необхідністю збереження фінансової стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників. Після націоналізації 100 % акцій банку перейшли у власність держави в особі Кабінету Міністрів України. Цей крок став переломним у подальшому розвитку банку та визначив його стратегічну роль як державної фінансової установи.

У післянаціоналізаційний період ПриватБанк пройшов масштабний процес фінансового оздоровлення, докапіталізації, очищення активів та вдосконалення системи корпоративного управління. Банк адаптував свою діяльність до вимог міжнародних стандартів банківського регулювання, зокрема Basel III, що сприяло підвищенню рівня його фінансової стійкості та довіри з боку клієнтів і регуляторних органів.

Місія АТ «ПриватБанк» полягає у забезпеченні доступних, надійних та інноваційних банківських послуг для населення і бізнесу, а також у сприянні соціально-економічному розвитку України. Банк орієнтується на підтримку фінансової інклюзії, цифровізації фінансових послуг та забезпечення високого рівня клієнтського сервісу.

Стратегічною метою діяльності ПриватБанку є:

- збереження лідерських позицій на банківському ринку України;
- забезпечення фінансової стабільності та достатнього рівня капіталізації;
- підвищення операційної ефективності та прибутковості;
- розвиток цифрових каналів обслуговування та інноваційних продуктів;
- виконання функцій системоутворюючого банку в умовах економічної нестабільності.

Як державний банк, ПриватБанк виконує також соціальну та стабілізаційну функції, забезпечуючи безперебійну роботу платіжної інфраструктури, обслуговування соціальних виплат та підтримку державних програм. Предмет діяльності АТ «ПриватБанк» охоплює здійснення повного спектра банківських операцій відповідно до чинного законодавства України та ліцензії Національного банку України. Банк провадить універсальну діяльність, поєднуючи обслуговування фізичних осіб, малого, середнього та корпоративного бізнесу.

Основними напрямками діяльності банку є:

- залучення коштів фізичних і юридичних осіб у формі депозитів;
- надання кредитів населенню та бізнесу;
- здійснення розрахунково-касового обслуговування;
- проведення валютних операцій;

- операції з платіжними картками;
- надання дистанційних банківських послуг.

ПриватБанк пропонує широкий спектр банківських продуктів, що охоплюють різні сегменти клієнтів.

Для фізичних осіб банк надає:

- депозитні програми в національній та іноземній валюті;
- споживче кредитування, включаючи кредитні картки та кредити готівкою;
- іпотечні та цільові кредити;
- платіжні картки міжнародних платіжних систем;
- онлайн-банкінг через платформу Privat24.

Для бізнес-клієнтів банк пропонує:

- розрахунково-касове обслуговування;
- кредитування малого та середнього бізнесу;
- еквайринг та платіжні сервіси;
- зарплатні проекти;
- валютні та документарні операції.

Окрему роль відіграють цифрові сервіси, зокрема система Privat24, яка є однією з найрозвиненіших платформ дистанційного банкінгу в Україні та забезпечує доступ клієнтів до фінансових послуг у режимі реального часу.

Фінансовий стан АТ «ПриватБанк» характеризується високим рівнем стабільності та прибутковості. Банк демонструє позитивні фінансові результати навіть в умовах макроекономічної нестабільності та воєнних викликів. Основними чинниками зростання прибутковості є стабільні процентні та комісійні доходи, широка клієнтська база та ефективна операційна модель.

Банк утримує значну частку активів банківського сектору України, має диверсифіковану структуру ресурсної бази та високий рівень ліквідності. Значна частина прибутку банку спрямовується до державного бюджету у вигляді дивідендів, що підкреслює його фіскальну та системну значущість.

Станом на початок четвертого кварталу поточного року АТ КБ «Приватбанк» має 1096 відділень. Кількість відділень планомірно знижується з кожним роком за

рахунок цифровізації та військового стану в країні. З 01.01.2022 року кількість відділень скоротилась на 301 установи.

Станом на 1 січня 2025 р. у Банку фактична чисельність працівників складає близько 19,9 тис. осіб (з них фактично працює 17,1 тис. осіб) [18].

Для визначення внутрішнього становища банку, необхідно проаналізувати фінансовий стан.

Таблиця 2.1.

Динаміка основних статей балансу в активах АТ КБ «Приватбанк» [19]

Показник	Станом на 01.01.23, тис. грн.	Станом на 01.01.24, тис. грн.	Приріст 2024/2023, %	Станом на 01.01.25, тис.грн.	Приріст 2025/2024, %
Активи	549 674 027	686 613 291	24,91	771 835 030	12,41
Високоліквідні активи	40 566 774	79 648 102	96,34	91 121 687	14,41
Міжбанківські кредити	60 233 746	75 061 458	24,62	72 150 851	-3,88
Кредитний портфель	71 355 251	95 637 763	34,03	116 999 204	22,34
Цінні папери	244 161 886	305 268 688	25,03	342 923 908	12,34
Інші активи	1 589 198	1 414 749	-10,98	4 403 644	211,27

Аналіз динаміки ключових фінансових показників АТ КБ «ПриватБанк» за 2023–2025 роки дає змогу оцінити масштаби діяльності банку, напрями зростання його активних операцій, стабільність ресурсної бази та результативність функціонування в умовах підвищеної макроекономічної невизначеності. Упродовж аналізованого періоду загальний обсяг активів ПриватБанку демонструє стійку позитивну динаміку. Станом на 01.01.2023 активи становили 549 674 027 тис. грн, на 01.01.2024 – 686 613 291 тис. грн, а на 01.01.2025 – 771 835 030 тис. грн.

Таким чином, за 2023–2025 роки активи банку зросли на 222 161 003 тис. грн, що відповідає збільшенню на 40,4%. Це свідчить про розширення операційної діяльності банку та зростання його ролі у фінансовій системі.

Важливу роль у зростанні активів відіграє кредитний портфель, обсяг якого збільшився з 71 355 251 тис. грн у 2023 році до 116 990 930 тис. грн у 2025 році. Абсолютний приріст становив 45 635 679 тис. грн, або 63,9%, що свідчить про активізацію кредитування та відновлення попиту на банківські кредити.

Портфель цінних паперів також має виражену позитивну динаміку: з 244 161 886 тис. грн у 2023 році до 342 923 908 тис. грн у 2025 році. За два роки показник зріс на 98 762 022 тис. грн, або 40,5%, що відображає орієнтацію банку на інструменти з відносно низьким рівнем ризику та стабільною дохідністю.

Натомість міжбанківські кредити за 2023–2025 роки скоротилися з 80 233 746 тис. грн до 72 150 851 тис. грн, тобто на 8 082 895 тис. грн, або 10,1%, що свідчить про зменшення залежності банку від міжбанківського ринку.

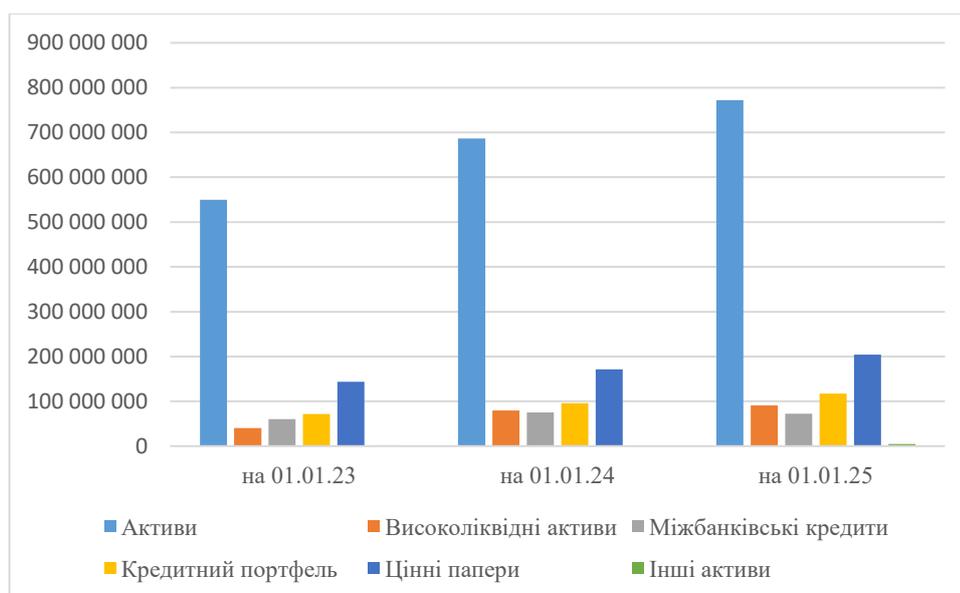

Рис.2.1. Приріст активів АТ КБ «Приватбанк» за 2023-2025 роки

Графічне представлення структури активів підтверджує результати табличного аналізу та демонструє, що зростання активів АТ «ПриватБанк» відбувається за рахунок економічно активних складових — кредитного портфеля, цінних паперів та високоліквідних активів. Це свідчить про якісне, а не формальне розширення балансу.

Таблиця 2.2.

Динаміка основних статей балансу в капіталі (пасивах) АТ КБ «Приватбанк»

Показник	Станом на 01.01.23, тис. грн.	Станом на 01.01.24, тис. грн.	Приріст, %	Станом на 01.01.25, тис. грн.	Приріст, %
Зобов'язання	491 885 208	601 768 639	22,3	394 403 585	-34,46
Кошти міжбанківські	329	486	47,6	431 848	88764,95
Кошти юридичних осіб	130 327 371	157 329 253	20,7	161 718 675	2,79
Кошти фізичних осіб	333 937 113	391 513 964	17,2	210 186 016	-46,31
Інші зобов'язання	4 140 466	4 383 015	5,9	2 526 471	-42,36
Власний Капітал	57 788 819	84 844 652	46,8	42 019 394	-50,47

Зобов'язання банку у 2024 році суттєво зросли, однак у 2025 році зафіксовано їх різке скорочення. Якщо на 01.01.2023 зобов'язання становили 491 885 208 тис. грн, то на 01.01.2025 – 394 403 585 тис. грн. Загальне скорочення за два роки склало 97 481 623 тис. грн, або 19,8%.

Кошти фізичних осіб за аналізований період скоротилися з 333 937 113 тис. грн у 2023 році до 210 186 016 тис. грн у 2025 році. Зменшення становило 123 751 097 тис. грн, або 37,0%, що може бути наслідком зміни поведінки вкладників та перерозподілу заощаджень.

Власний капітал банку у 2023 році становив 57 788 819 тис. грн, а у 2025 році – 42 019 394 тис. грн. Таким чином, за два роки він скоротився на 15 769 425 тис. грн, або 27,3%, що вказує на зменшення запасу фінансової стійкості та підвищує значущість контролю за достатністю капіталу.

Зазначене скорочення власного капіталу може бути зумовлене кількома чинниками: виплатою дивідендів державі як основному акціонеру, переоцінкою

фінансових активів, відображених у складі капіталу, а також впливом макроекономічних та регуляторних факторів. Водночас зменшення власного капіталу відбулося на фоні скорочення загального обсягу зобов'язань, що частково нівелює негативний вплив даної тенденції на фінансову стійкість банку.

Попри зниження власного капіталу у 2025 році, його абсолютне значення залишається суттєвим, а банк зберігає здатність виконувати нормативи достатності капіталу. Однак виявлена динаміка свідчить про необхідність посилення політики капіталізації та контролю за джерелами формування власного капіталу в середньостроковій перспективі.

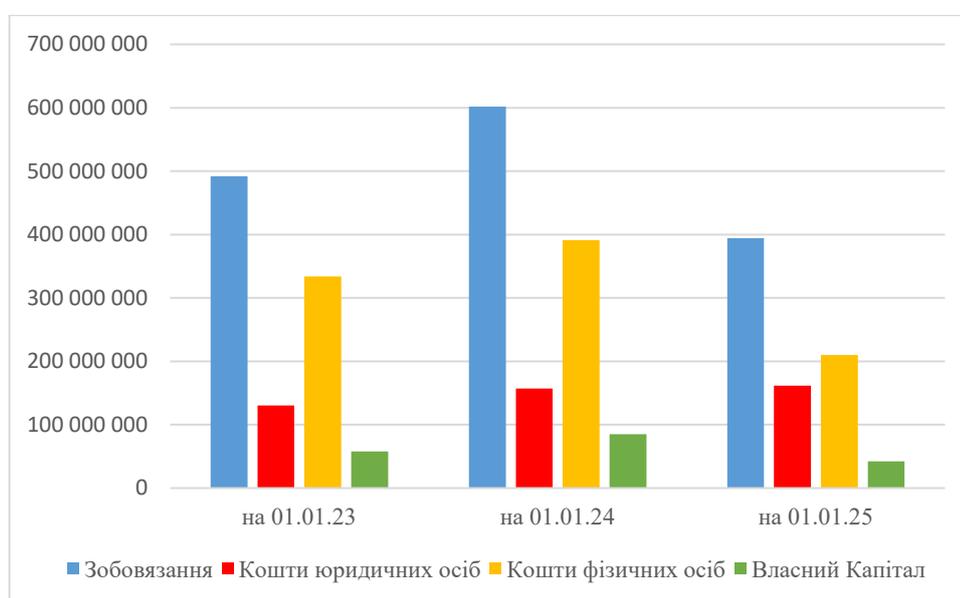

Рис. 2.2. Зміни в пасивах АТ КБ «Приватбанк»

Графік чітко ілюструє зростання ролі власного капіталу в структурі пасивів, що є позитивною тенденцією з позицій фінансової стійкості та довгострокової надійності банку.

Фінансові результати ПриватБанку характеризуються стабільним зростанням чистого прибутку. У 2023 році його обсяг становив 30 197 988 тис. грн, у 2024 році – 37 764 685 тис. грн, а у 2025 році – 40 140 855 тис. грн.

Таблиця 2.3.

Фінансові результати та прибутковість АТ КБ «Приватбанк»

Показник	Станом на 01.01.23, тис. грн.	Станом на 01.01.24, тис. грн.	Приріст, %	Станом на 01.01.25, тис. грн.	Приріст, %
Чистий процентний дохід	39 917 417	59 620 969	49,4	66 887 284	12,19
Чистий комісійний дохід	20 439 858	24 438 766	19,6	27 767 863	13,62
Торговий результат	9 504 922	13 756 206	44,7	12 608 131	-8,35
Відрахування до резервів	16 327 500	4 499 763	-72,4	2 815 349	-37,43
Адміністративні та операційні витрати	22 233 786	24 372 510	9,6	26 689 284	9,51
Прибуток	30 197 968	37 764 685	25,1	40 140 855	6,29
ROA	5,49%	5,50%	0,12	5,20%	-5,44

За період 2023–2025 років чистий прибуток зріс на 9 942 867 тис. грн, що відповідає збільшенню на 32,9%. Основним джерелом зростання прибутковості залишається чистий процентний дохід, який збільшився з 39 917 417 тис. грн у 2023 році до 68 887 284 тис. грн у 2025 році. Абсолютний приріст становив 28 969 867 тис. грн, або 72,6%, що свідчить про підвищення ефективності кредитних та інвестиційних операцій.

Чистий комісійний дохід за цей період зріс з 20 439 858 тис. грн до 27 787 883 тис. грн, тобто на 7 348 025 тис. грн, або 36,0%, що відображає розвиток розрахунково-касового та платіжного бізнесу.

Водночас відрахування до резервів у 2025 році збільшилися порівняно з 2023 роком з 16 327 500 тис. грн до 28 153 349 тис. грн, що відповідає зростанню на 72,4 % та свідчить про консервативний підхід банку до оцінки кредитних ризиків.

Рентабельність активів у 2023 році становила 5,49%, у 2024 році – 5,50%, а у 2025 році знизилася до 5,20%. У порівнянні з 2023 роком ROA скоротилася на 0,29 в.п., або приблизно 5,3%, що свідчить про зростання обсягу активів швидшими темпами, ніж прибутку.

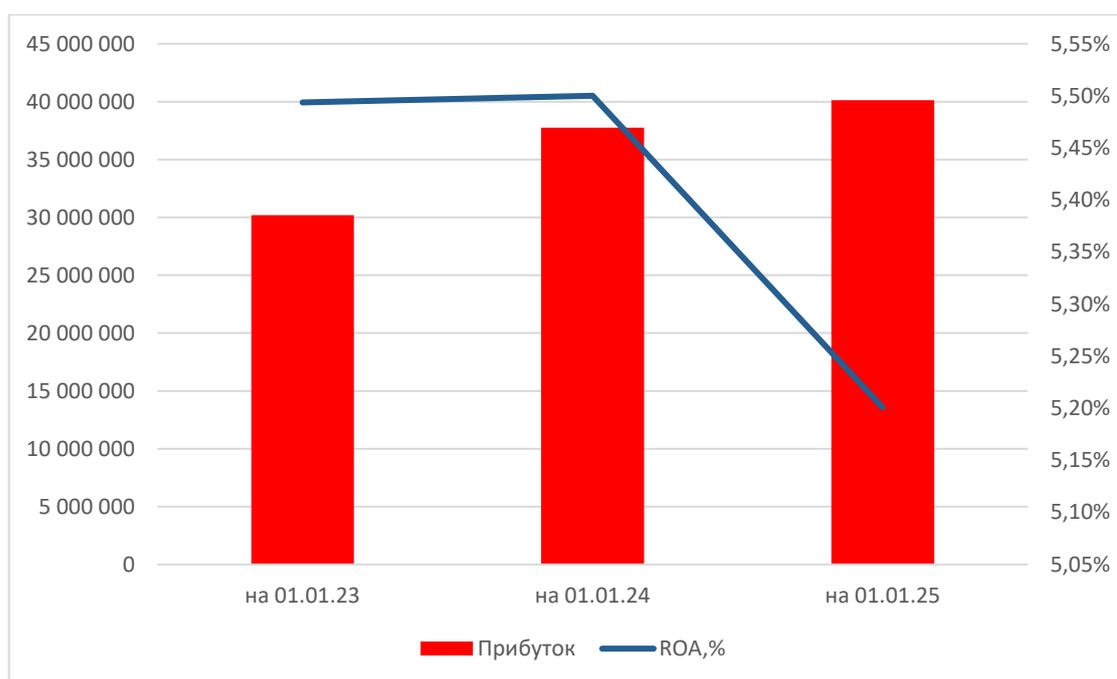

Рис. 2.3. Динаміка прибутку і прибутковості АТ КБ «Приватбанк» у 2022-2024 рр.

Комбінований графік демонструє, що попри зростання абсолютного значення прибутку, спостерігається незначне скорочення показника ROA. Це пояснюється тим, що активи банку зростали випереджаючими темпами порівняно з чистим прибутком. Проте, утримання рентабельності на рівні понад 5% є надзвичайно високим показником для банківського сектора України, що свідчить про збереження високої ефективності управління активами навіть в умовах стрімкого розширення балансу.

Наявність чистого прибутку за звітний період за одночасного зменшення або від'ємного значення власного капіталу пояснюється впливом накопичених збитків минулих років, які продовжують обліковуватися у складі нерозподіленого результату. Поточний прибуток АТ КБ «ПриватБанк» спрямовується насамперед на покриття історичних збитків, що зумовлює повільніше відновлення власного капіталу банку, незважаючи на прибуткову операційну діяльність.

Упродовж 2022–2024 рр. структура активів банку зазнала помірних, але показових змін, що свідчать про коригування пріоритетів у розміщенні ресурсів (див. рис. 2.4.).

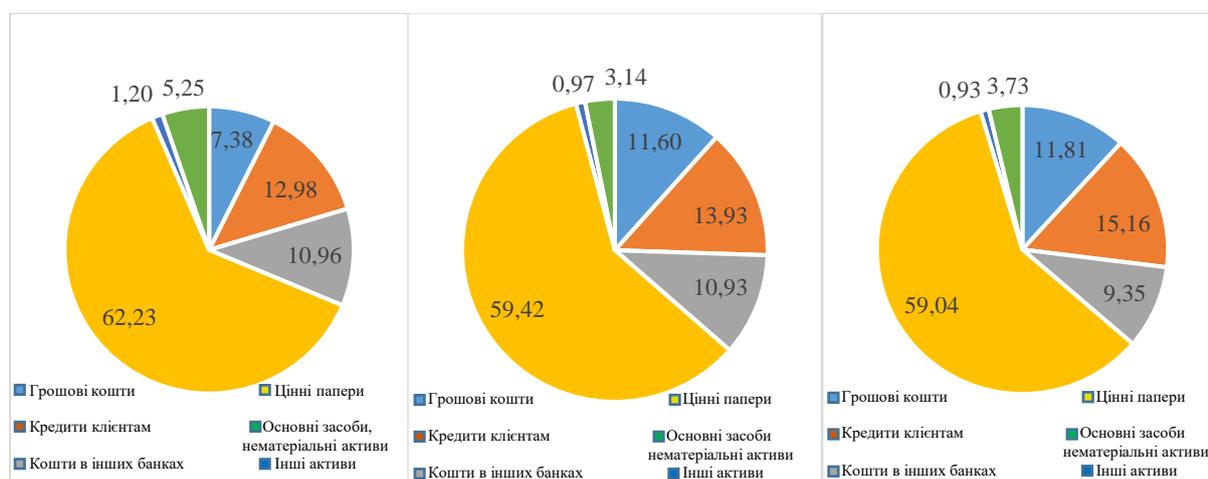

Рис. 2.4. Динаміка структури активів АТ КБ «Приватбанк» за 2022-2024 роки

Найбільшу частку в активах протягом усього періоду займають цінні папери та інвестиції. Їх питома вага зменшилася з 62,23% у 2022 р. до 59,04% у 2024 р., тобто на 3,19 в.п., що може свідчити про поступовий перерозподіл активів у бік більш дохідних або ліквідних інструментів (Додаток А).

Частка грошових коштів та їх еквівалентів суттєво зросла — з 7,38% у 2022 р. до 11,81% у 2024 р. (+4,43 в.п.). Це є позитивною тенденцією, оскільки вказує на посилення ліквідної позиції банку та підвищення його спроможності своєчасно виконувати зобов'язання.

Питома вага кредитів та авансів клієнтам зростає з 12,98% до 15,16% (+2,18 в.п.), що свідчить про активізацію кредитної діяльності та поступове повернення банку до виконання класичної посередницької функції.

Водночас частка коштів в інших банках скоротилася з 10,96% у 2022 р. до 9,35% у 2024 р. (-1,61 в.п.), що може означати зменшення міжбанківського розміщення ресурсів на користь більш дохідних активів.

Незначне скорочення спостерігається також за основними засобами та нематеріальними активами (з 1,20% до 0,93%), що є типовим для банківської установи та не має критичного впливу на фінансовий стан.

Частка інших активів зменшилася з 5,25% до 3,73% (-1,52 в.п.), що свідчить про оптимізацію балансу та скорочення низьколіквідних або другорядних статей.

Виявлені зміни у структурі активів логічно корелюють із трансформацією джерел їх фінансування, що проявляється у динаміці пасивів та власного капіталу банку.

У структурі зобов'язань і власного капіталу ключову роль відіграють кошти клієнтів, частка яких зменшилася з 84,57 % у 2022 р. до 79,24 % у 2024 р. (-5,34 в.п.). Попри зниження, вони залишаються основним джерелом ресурсної бази банку, що відповідає класичній депозитній моделі (див. рис. 2.5.).

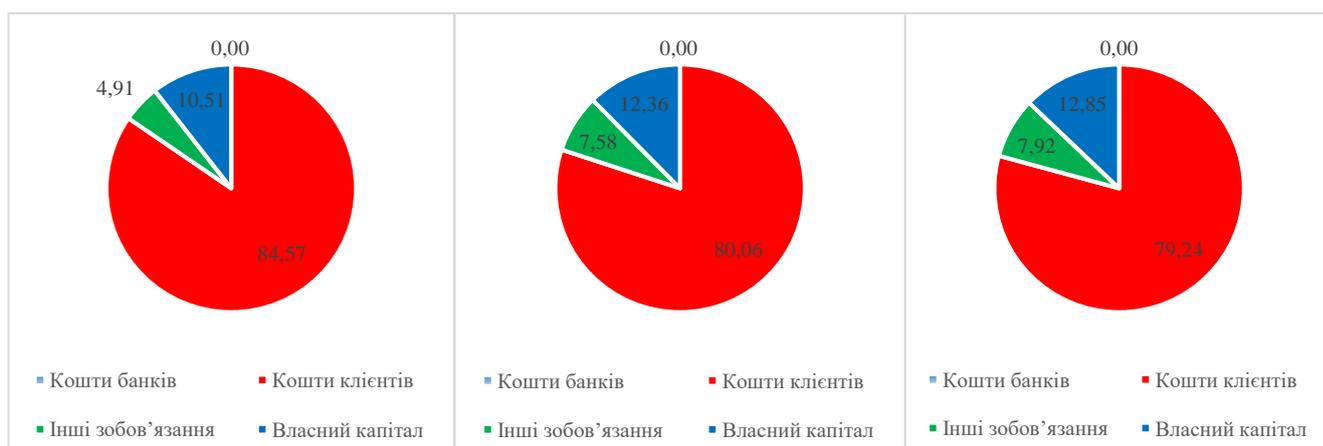

Рис. 2.5. Динаміка структури пасивів АТ КБ «Приватбанк» за 2022-2024 рр.

Частка інших зобов'язань зросла з 4,91 % до 7,92 % (+3,00 в.п.), що може бути пов'язано зі збільшенням розрахункових операцій, нарахованих витрат або зобов'язань за операційною діяльністю (Додаток А).

Позитивною тенденцією є зростання власного капіталу з 10,51 % у 2022 р. до 12,85 % у 2024 р. (+2,33 в.п.), що свідчить про поступове зміцнення фінансової стійкості банку та акумулювання результатів прибуткової діяльності.

Варто відзначити, що кошти банків протягом аналізованого періоду фактично відсутні, що означає низьку залежність від міжбанківського кредитування та зменшення ризиків ліквідності.

Загалом структура балансу банку характеризується:

- переважанням інвестиційних активів;
- зростанням ліквідних коштів і кредитного портфеля;
- скороченням частки депозитів клієнтів при одночасному зростанні власного капіталу.

Такі зміни свідчать про поступову стабілізацію фінансового стану, зростання внутрішніх джерел фінансування та більш збалансовану структуру активів і пасивів.

Таким чином, результати аналізу фінансового стану АТ «ПриватБанк» свідчать про зростання масштабів діяльності, покращення структури активів, зміцнення капітальної бази та високий рівень прибутковості. Це створює об'єктивні передумови для подальшого аналізу адекватності капіталу, дотримання економічних нормативів та впливу ризиків на капіталізацію банку [20].

2.2. Аналіз капіталу та його адекватності в умовах ризик-орієнтованої діяльності АТ КБ «ПриватБанк»

Перед проведенням кількісного аналізу необхідно визначити методичний інструментарій, використаний для оцінки капіталізації та ефективності АТ КБ «ПриватБанк».

Коефіцієнт капіталізації – розраховується як відношення власного капіталу до чистих активів банку (активи за вирахуванням сформованих резервів). Даний показник відображає ступінь фінансової автономії банку та його здатність покривати ризикові операції власними коштами, а не залученими ресурсами.

Коефіцієнт покриття зобов'язань – визначається співвідношенням власного капіталу до загальної суми зобов'язань банку. Він демонструє рівень захищеності кредиторів та вкладників, вказуючи, скільки одиниць власного капіталу забезпечує одну одиницю залучених коштів.

Фінансовий леверидж (FL) – обчислюється як відношення чистих активів до власного капіталу. Це показник "фінансового важеля", який демонструє, у скільки разів обсяг операцій банку перевищує його власну капітальну базу.

Коефіцієнт левериджу (LR) – на відміну від бухгалтерського левериджу, LR розраховується як відношення основного капіталу (Tier 1) до загальної величини експозиції банку під ризиком. Це пруденційний норматив, що обмежує надмірне розширення балансу без відповідного підкріплення капіталом найвищої якості.

Доповнення системи показників коефіцієнтом левериджу є методично обґрунтованим, оскільки цей показник належить до ключових інструментів оцінки достатності капіталу в ризик-орієнтованому підході, що запроваджується Національним банком України відповідно до стандартів Basel III [21].

На відміну від нормативів адекватності капіталу, які базуються на ризик-вагових активах (RWA), коефіцієнт левериджу розраховується без зважування активів за ступенем ризику, що підвищує його роль як додаткового запобіжника надмірного нарощування балансу [22].

За результатами тестових розрахунків постановою Правління НБУ від 23.06.2025 № 68 внесено зміни до Інструкції № 368 / Положення № 254, а саме:

- доповнено перелік нормативів капіталу банків / банківських груп коефіцієнтом левериджу;
- встановлено мінімальне значення коефіцієнта левериджу для банків / банківських груп на рівні 3%, що відповідає Базельським документам та Регламенту ЄС № 575;

– встановлено вимоги щодо дотримання мінімального значення коефіцієнта левериджу:

- банками з 01.09.2025;
- банківськими групами з 01.04.2026 [16].

Дохідність капіталу (ROE): Розраховується як відношення чистого прибутку до середньої величини власного капіталу за період. Показник характеризує ефективність інвестування акціонерів та здатність банку до внутрішньої генерації капіталу.

Частка непрацюючих кредитів (NPL): Визначається як питома вага кредитів з простроченням понад 90 днів або з ознаками дефолту у загальному кредитному портфелі. Є ключовим індикатором кредитного ризику, що безпосередньо впливає на капіталізацію через необхідність формування резервів.

Кредитний ризик є домінуючим ризиком у діяльності АТ КБ «ПриватБанк», що зумовлено значною часткою кредитних операцій у структурі активів. Високий рівень непрацюючих кредитів (NPL) свідчить про підвищене навантаження на капітал банку через необхідність формування значних резервів під знецінення кредитів. Саме кредитний ризик безпосередньо впливає на величину ризик-зважених активів (RWA) та, відповідно, на показники достатності капіталу. Зниження частки NPL у динаміці є позитивним фактором, який зменшує тиск на капітал та підвищує фінансову стійкість банку.

Упродовж аналізованого періоду коефіцієнт капіталізації знизився з 0,11 у 2022 р. до 0,05 у 2024 р., що означає скорочення частки власного капіталу в загальному обсязі активів на 0,05 пункту. Значення показника у 2024 році нижче рекомендованого рівня (0,08–0,10), що свідчить про зростання залежності банку від залучених ресурсів. Така динаміка характерна для банків із масштабною депозитною базою та високою операційною активністю.

Коефіцієнт покриття зобов'язань у 2022–2024 рр. коливався в межах 0,11–0,14, що загалом відповідає нормативному значенню ($>0,1$). Незважаючи на незначне зниження у 2024 році до 0,11, банк зберігає мінімально необхідний запас

власного капіталу для покриття зобов'язань, що свідчить про базову фінансову стійкість.

Таблиця 2.5.

**Показники капіталізації, фінансової стійкості та ефективності діяльності АТ
КБ «ПриватБанк» у 2022–2024 роках**

Показник	2022	2023	2024	Зміна	Норма
Коефіцієнт капіталізації	0,11	0,12	0,05	-0,05	>0,08-0,1
Коефіцієнт покриття зобов'язань	0,12	0,14	0,11	-0,01	>0,1
Фінансовий леверидж (FL)	9,51	8,09	18,37	8,86	8-15
Коефіцієнт левериджу (LR)	3,70	3,69	6,27	2,57	3%
Дохідність капіталу (ROE)	48,55	52,95	59,54	10,99	>10%
Частка непрацюючих кредитів (NPL)	69,20	63,00	55,10	-14,10	<8%

Рівень фінансового левереджу істотно зріс — з 9,51 у 2022 р. до 18,37 у 2024 р. (+8,86). Значення показника у 2024 році перевищує рекомендований діапазон (8–15), що вказує на підвищене використання залучених коштів у фінансуванні активів. Водночас для системно важливого державного банку така модель є типовою та відображає масштабність його депозитної бази.

У 2022–2024 роках коефіцієнт левереджу АТ КБ «ПриватБанк» зріс з 3,70% до 6,27%, що означає:

- 1) зростання обсягу капіталу першого рівня відносно сукупної експозиції банку;
- 2) формування значного запасу міцності порівняно з мінімальним нормативом 3%, встановленим НБУ;
- 3) підвищення стійкості банку до потенційних шоків, пов'язаних із різким розширенням активів.

Отримані значення суттєво перевищують регуляторний мінімум, що вказує на консервативну модель капіталізації банку та низьку залежність від надмірного фінансового важеля.

Високі значення коефіцієнта левериджу у ПриватБанку свідчать, що:

- зростання активів не супроводжується пропорційним зростанням боргового навантаження;
- банк не використовує агресивну модель фінансування;
- навіть у разі виключення RWA з аналізу капітал залишається достатнім.

Таким чином, коефіцієнт левериджу підтверджує високу фінансову стійкість банку, доповнюючи результати аналізу традиційних показників капіталізації та адекватності.

Показник дохідності капіталу демонструє надзвичайно високі значення протягом усього періоду — з 48,55% у 2022 р. до 59,54% у 2024 р. (+10,99 в.п.), що суттєво перевищує мінімально прийнятний рівень (>10%). Формально це свідчить про дуже високу ефективність використання власного капіталу банку.

Частка NPL, дані щодо якої взято зі статистики НБУ, зменшилась з 69,20% у 2022 р. до 55,10% у 2024 р. (-14,10 в.п.), що є позитивною тенденцією. Водночас значення показника суттєво перевищує нормативний рівень (<10%), що свідчить про збереження високого кредитного ризику, сформованого переважно в попередні періоди.

Надмірно високий рівень ROE у ПриватБанку не означає надзвичайну рентабельність у класичному розумінні, а пояснюється структурними особливостями капіталу:

1. Низька база власного капіталу: після націоналізації та покриття історичних збитків обсяг власного капіталу банку залишається відносно обмеженим. За таких умов навіть значний, але не рекордний прибуток призводить до математично завищеного ROE.
2. Високий операційний прибуток - ПриватБанк має масштабну клієнтську базу, високі комісійні доходи та домінуючі позиції на ринку платіжних сервісів, що забезпечує стабільний фінансовий результат.

3. Ефект фінансового левереджу - зростання фінансового левереджу означає, що прибуток генерується переважно за рахунок активів, профінансованих залученими коштами, що додатково «підсилює» ROE.
4. Обмежене спрямування прибутку на капіталізацію - значна частина прибутку спрямовується на покриття історичних збитків, а не на збільшення власного капіталу, що утримує базу розрахунку ROE на низькому рівні.

Отже, високий ROE є радше наслідком структурних особливостей капіталу, ніж показником безризикової фінансової стабільності банку.

Попередній аналіз структури активів виявив, що частка цінних паперів банку знижується, проте займає суттєву частину активів.

Ринковий ризик пов'язаний із можливими втратами внаслідок змін ринкових цін фінансових інструментів, процентних ставок та вартості цінних паперів. Для ПриватБанку цей ризик є відносно помірним, оскільки значну частку інвестиційного портфеля становлять державні цінні папери, які характеризуються низьким рівнем ризику [23].

Таблиця 2.6.

Структура цінних паперів АТ КБ «Приватбанк» 2023-2025 рр.,%

Цінні папери	Станом на 01.01.2023	Станом на 01.01.2024	Станом на 01.01.2025
ОВДП	96,60	83,75	99,12
Інші ризикові цінні папери	3,40	16,25	0,88

Аналіз динаміки структури інвестиційного портфеля свідчить про тимчасове зростання частки інших ризикових цінних паперів у 2024 році до 16,25%, що може бути пов'язано з прагненням банку підвищити дохідність активів в умовах високих процентних ставок. Водночас у 2025 році спостерігається різке повернення до консервативної моделі інвестування, про що свідчить зростання частки ОВДП до 99,12%.

Процентний ризик виникає внаслідок невідповідності строків та умов переоцінки активів і зобов'язань банку. Зміни процентних ставок можуть призводити до зменшення процентної маржі або зниження вартості окремих фінансових інструментів. Для ПриватБанку, який має значну частку депозитних ресурсів населення та активні кредитні операції, ефективне управління процентним ризиком є важливим чинником підтримання стабільної прибутковості та достатнього рівня капіталу.

Незважаючи на низький кредитний ризик ОВДП, концентрація портфеля в інструментах з фіксованою дохідністю підвищує чутливість банку до процентного ризику, зокрема ризику зміни ринкових ставок. Коливання дохідності державних облігацій можуть впливати на ринкову вартість портфеля та фінансовий результат банку, що опосередковано відображається на власному капіталі [24].

Система економічних нормативів, встановлена Національним банком України, спрямована на забезпечення фінансової стійкості банків, обмеження надмірних ризиків та захист інтересів вкладників і кредиторів. Кожен норматив виконує окрему функцію в системі банківського регулювання.

Норматив Н1 (регулятивний капітал) характеризує абсолютний розмір капіталу банку, який використовується для покриття ризиків. Мінімально допустиме значення становить 200 млн грн. Дотримання нормативу Н1 є базовою умовою функціонування банку та свідчить про достатній рівень фінансової надійності.

Норматив Нрк (норматив ризику концентрації капіталу) характеризує співвідношення основного капіталу до сукупного ризику. Його дотримання є важливим для оцінки загальної стабільності капітальної бази банку.

Норматив Нк1 (достатність основного капіталу) показує рівень найбільш якісного капіталу (Tier 1) у покритті ризиків. Він є жорсткішим за норматив Н2 і має мінімальне значення 7,5%.

Норматив Нок1 (основний капітал з урахуванням буферів) враховує додаткові капітальні буфери, що підвищують стійкість банку в кризових умовах. Мінімальне значення – 5,625%.

Норматив Н7 (максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента) обмежує концентрацію кредитного ризику. Його перевищення означає надмірну залежність банку від одного позичальника (граничне значення – 20%).

Нормативи Н8–Н12 характеризують ризики інсайдерського кредитування, великих кредитних ризиків та операцій з пов'язаними особами. Їх дотримання є критично важливим для запобігання зловживанням та втратам капіталу.

Нормативи ліквідності Л13-1 та Л13-2 оцінюють здатність банку виконувати свої зобов'язання у коротко- та середньостроковому періодах.

Показники LCR (Liquidity Coverage Ratio) відображають спроможність банку покривати чистий відтік коштів протягом 30 днів за рахунок високоліквідних активів (норма – понад 100 %).

Показник NSFR (Net Stable Funding Ratio) характеризує довгострокову стабільність фондування банку, тобто відповідність джерел ресурсів строкам розміщення активів [25].

Табл. 2.7.

**Показники прудеційних нормативів банківської діяльності АТ КБ
«Приватбанк» за 2022-2024 рр.**

Показник	2022	2023	2024	Норматив
Н1	54 523 488	64 843 346	59 941 723	>200 млн.грн.
Нрк	-	-	14,96	10%
Нк1	-	-	14,96	7,5%
Нок1	-	-	14,96	5,625%
Н7	6,37	5,47	6,69	<20%
Н8	0,00	0,00	0,00	<8*Н1
Н9	0,00	0,00	0,02	<20%
Н11	0,00	0,00	0,04	<15%
Н12	0,00	0,00	0,05	<60%
Л13-1	92,58	88,76	105,99	<5%
Л13-2	1,32	0,70	0,09	<5%
LCR _{ВВ}	311,01	462,83	349,46	>100%
LCR _{іВ}	260,14	266,09	306,38	>100%
NSFR	182,24	185,21	128,22	>100%

Регулятивний капітал АТ «ПриватБанк» (норматив Н1) упродовж усього аналізованого періоду значно перевищував мінімально допустиме значення. Так, у 2023 році він становив 54,5 млрд грн, у 2024 році зріс до 64,8 млрд грн, а у 2025 році дещо скоротився до 59,9 млрд грн. Навіть з урахуванням зниження у 2025 році, перевищення нормативного рівня більш ніж у 250 разів свідчить про високий запас капітальної міцності банку.

У 2025 році значення нормативів Нрк, Нк1 та Нок1 становили 14,96%, що суттєво перевищує встановлені мінімальні вимоги (10%, 7,5% та 5,625% відповідно). Це свідчить про високу якість капіталу та достатній обсяг основного капіталу банку.

Норматив Н7 упродовж 2023–2025 рр. перебував у межах 5,47–6,69%, що істотно нижче граничного значення 20%. Така ситуація свідчить про низьку концентрацію кредитного ризику та диверсифікований кредитний портфель.

Нормативи Н8–Н12 у досліджуваному періоді або дорівнювали нулю, або мали незначні значення, що свідчить про відсутність суттєвих ризиків, пов'язаних з інсайдерськими операціями та великими кредитними експозиціями.

Показники ліквідності LCR у національній та іноземній валютах значно перевищували нормативне значення 100 % протягом усього періоду. Зокрема, LCR у гривні зріс з 311% у 2022 році до 462,8% у 2023 році, а у 2024 році становив 349,5%. Аналогічна позитивна динаміка спостерігалася і за LCR в іноземній валюті.

Показник NSFR у 2022–2024 рр. перебував у межах 182–185%, що майже вдвічі перевищує нормативний рівень. Це свідчить про стабільну ресурсну базу та збалансовану структуру активів і пасивів банку.

У ході аналізу прудеційних нормативів виникає питання щодо однакових значень нормативів капіталу в АТ КБ «Приватбанк» – 14,96%. Тому слід розібрати, чому поведінка норматива не змінюється попри те, що норматив регулятивного капіталу (Нрк), норматив капіталу 1-го рівня (Нк1) та норматив основного капіталу 1-го рівня (Нок1) становлять різні між собою цільові норми, а також чи є це притаманним явищем для банків в Україні на основі порівняння нормативів досліджуваного банку з іншими (табл. 2.8.) [16, 26, 27, 28].

Табл.2.8.

**Порівняння динамік прудеційних нормативів банків України з початку
2025р. по III квартал 2025р.**

Норматив	АТ КБ «ПриватБанк»			АТ «Укрексімбанк»			АТ «КБ «Глобус»		
	01.01	01.10	Зміна	01.01	01.10	Зміна	01.01	01.10	Зміна
Н1, млн.грн	59 942	59 110	-832	13 230	12 029	-1 201	665	797	132
Н _{PK}	14,96	13,03	-1,93	14,35	12,85	-1,50	12,91	12,40	-0,50
Н _{K1}	14,96	13,03	-1,93	10,70	10,20	-0,50	11,54	11,32	-0,22
Н _{OK1}	14,96	13,03	-1,93	10,70	10,20	-0,50	10,39	10,33	-0,06
Н7	6,69	14,02	7,33	18,69	20,88	2,18	10,31	19,56	9,25
Н8	0,00	54,92	54,92	300,44	412,14	111,70	27,20	32,84	5,64
Н9	0,02	0,06	0,04	0,01	0,02	0,01	0,34	1,02	0,69
Н11	0,04	0,04	0,00	0,07	0,09	0,01	0,00	0,00	0,00
Н12	0,05	0,05	0,00	0,44	0,61	0,17	0,00	0,00	0,00
Л13-1	105,99	111,68	5,69	2,47	2,35	-0,12	1,67	2,96	1,29
Л13-2	0,09	0,24	0,16	0,02	0,02	0,00	1,97	1,10	-0,87
LCR _{BV}	349,46	295,00	-54,46	223,15	187,17	-35,98	320,51	333,52	13,02
LCR _{iB}	306,38	249,26	-57,13	615,45	481,71	-133,75	173,51	188,74	15,24
NSFR	128,22	128,32	0,10	187,19	173,65	-13,53	306,69	191,56	-115,13
LR	6,27	6,88	0,61	3,03	3,38	0,36	4,65	4,49	-0,16

Наведені у таблиці дані дозволяють здійснити порівняльний аналіз динаміки ключових пруденційних нормативів АТ КБ «Приватбанк», АТ «Укрексімбанк» та АТ «КБ «Глобус» упродовж звітної періоду (01.01–01.10), з особливим акцентом на показники, що характеризують рівень капіталізації та фінансову стійкість банків.

Абсолютний обсяг регулятивного капіталу (Н1) у Приватбанку протягом аналізованого періоду доволі значно скоротився — на 832 млн грн (з 59 942 до 59 110 млн грн). Аналогічна тенденція спостерігається і в Укрексімбанку, де Н1 зменшився на 1 201 млн грн. Водночас у Банку «Глобус» відбулося зростання

регулятивного капіталу на 132 млн грн, що свідчить про активніші процеси нарощування капітальної бази.

Зменшення абсолютного обсягу регулятивного капіталу у системно важливих державних банках супроводжується зниженням нормативів достатності капіталу. Так, у Приватбанку норматив достатності регулятивного капіталу (Нрк) знизився з 14,96% до 13,03% (–1,93 в.п.), а в Укрексімбанку — з 14,35% до 12,85% (–1,50 в.п.). Водночас у банку «Глобус» зниження Нрк є менш відчутним (–0,50 в.п.), що може бути пов'язано з інакшою структурою капіталу та масштабами операцій.

Особливу увагу заслуговує збіг значень Нрк, Нк1 та Нок1 у Приватбанку. Упродовж усього періоду всі три нормативи мають ідентичні значення (з 14,96% до 13,03%). Це означає, що регулятивний капітал банку повністю сформований за рахунок основного капіталу 1 рівня, без використання інструментів додаткового капіталу 1 рівня та капіталу 2 рівня.

В Укрексімбанку спостерігається часткове розмежування нормативів: Нрк перевищує Нк1 та Нок1, однак значення Нк1 і Нок1 також збігаються між собою (з 10,70% до 10,20%). Це свідчить про відсутність додаткового капіталу 1 рівня та мінімальну роль капіталу 2 рівня у структурі регулятивного капіталу банку.

Натомість у Банку «Глобус» чітко простежується диференціація нормативів капіталу: Нрк стабільно перевищує Нк1, а Нк1 — Нок1. Така конфігурація є індикатором наявності у структурі регулятивного капіталу як додаткового капіталу 1 рівня, так і капіталу 2 рівня, сформованого за рахунок субординованого боргу. Це наближає модель капіталізації банку «Глобус» до міжнародної практики.

Зміни нормативів капіталу корелюють із динамікою окремих ризикових нормативів. Зокрема, істотне зростання нормативу Н7 у всіх банках (особливо у Приватбанку — з 6,69% до 14,02%) свідчить про зростання концентрації кредитного ризику, що, своєю чергою, підвищує вимоги до якості та обсягу капіталу.

Різке зростання нормативу Н8 у Приватбанку (з 0 до 54,92) та Укрексімбанку (з 300,44 до 412,14) також опосередковано впливає на капітал через механізм

зважених за ризиком активів, що може пояснювати зниження показників достатності капіталу.

Водночас стабільно високі значення коефіцієнта левериджу (LR) у Приватбанку (з 6,27% до 6,88%) та його зростання в Укрексімбанку підтверджують, що, попри зниження нормативів достатності капіталу, банки зберігають значний запас фінансової стійкості, сформований саме за рахунок капіталу 1 рівня.

Отже, аналіз пруденційних нормативів свідчить, що якість і структура капіталу є визначальними чинниками виконання нормативів достатності, а не лише його абсолютний обсяг. Збіг значень Нрк, Нк1 та Нок1 у Приватбанку та Укрексімбанку є наслідком домінування основного капіталу 1 рівня та практичної відсутності додаткових капітальних інструментів. Натомість приклад банку «Глобус» демонструє альтернативну модель капіталізації, за якої регулятивний капітал формується із використанням додаткового капіталу 1 рівня та субординованого боргу.

У зв'язку з цим подальший аналіз доцільно зосередити на детальному дослідженні структури регулятивного капіталу та розмежуванні його складових.

Таблиця 2.9.

Складові капіталу банків України з початку 2025р. по III квартал 2025р.

Капітал	АТ КБ "ПриватБанк"		АТ Укрексімбанк		АТ "КБ "Глобус"	
	01.01.2025	01.10.2025	01.01.2025	01.10.2025	01.01.2025	01.10.2025
Капітал 1-го рівня	59941723,4	59110026,9	593944,6	726963	9867109	9549745,1
Основний капітал 1-го рівня	59941723,4	59110026,9	534934	663364,3	9867109	9549745,1
Додатковий капітал 1-го рівня	0,0	0	59010,6	63598,7	0	0
Капітал 2-го рівня	0,0	0	70632,8	69808,5	3363120	2479056
Регулятивний капітал	59941723,4	59110026,9	664577,4	796771,6	13230229	12028801,1

Наведені у таблиці дані в абсолютному вимірі дозволяють здійснити детальний аналіз структури регулятивного капіталу досліджуваних банків та визначити джерела формування їх капітальної бази.

Для АТ КБ «Приватбанк» характерною є максимально спрощена структура регулятивного капіталу. Упродовж аналізованого періоду регулятивний капітал банку повністю сформований за рахунок капіталу 1-го рівня, який, у свою чергу, на 100% складається з основного капіталу 1-го рівня. Додатковий капітал 1-го рівня та капітал 2-го рівня у структурі регулятивного капіталу банку відсутні. Така модель свідчить про високу якість капіталу, однак водночас обмежує можливості гнучкого управління капіталізацією за рахунок використання інструментів нижчих рівнів.

У АТ «Укрексімбанк» структура регулятивного капіталу є більш диверсифікованою. Основну частку також становить капітал 1-го рівня, проте у складі регулятивного капіталу присутній капітал 2-го рівня, сформований за рахунок субординованого боргу. Це забезпечує банку додатковий запас міцності для покриття ризиків, хоча відсутність додаткового капіталу 1-го рівня зумовлює збіг значень нормативів Нк1 та Нок1.

Натомість АТ «КБ «Глобус» демонструє найбільш наближену до міжнародної практики структуру регулятивного капіталу. Регулятивний капітал банку формується за рахунок усіх ключових компонентів, зокрема основного та додаткового капіталу 1-го рівня, а також капіталу 2-го рівня. Важливу роль у структурі капіталу 2-го рівня відіграє субординований борг, що дозволяє банку підвищити загальний рівень капіталізації без розмивання власного капіталу.

Таким чином, аналіз абсолютних показників підтверджує наявність різних моделей формування регулятивного капіталу в українських банках — від консервативної, орієнтованої виключно на основний капітал, до більш гнучкої, із використанням інструментів капіталу нижчих рівнів.

Структурний аналіз регулятивного капіталу у відсотковому вимірі дозволяє більш наочно оцінити роль окремих складових капіталу у забезпеченні фінансової

стійкості банків та порівняти моделі капіталізації незалежно від масштабу їх діяльності.

Таблиця 2.10.

**Порівняння структури складових капіталу банків України з початку 2025р.
по III квартал 2025р.**

Капітал	АТ КБ "Приватбанк"			АТ Укрексімбанк			АТ "КБ "Глобус"		
	01.01	01.10	Приріст	01.01	01.10	Приріст	01.01	01.10	Приріст
Капітал 1-го рівня, %	100,0	100,0	0,0	74,6	79,4	4,8	89,4	91,2	1,8
Основний капітал 1-го рівня, %	100,0	100,0	0,0	74,6	79,4	4,8	80,5	83,2	2,7
Додатковий капітал 1-го рівня, %	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	8,9	8	-0,9
Капітал 2-го рівня, %	0,0	0,0	0,0	25,4	20,6	-4,8	10,6	8,8	-1,8
Регулятивний капітал, %	100,0	100,0	-	100,0	100,0	-	100,0	100,0	-

Як видно з таблиці, у АТ КБ «Приватбанк» регулятивний капітал повністю сформований за рахунок основного капіталу 1-го рівня, частка якого становить 100%. Відсутність як додаткового капіталу 1-го рівня, так і капіталу 2-го рівня зумовлює повний збіг нормативів Нрк, Нк1 та Нок1. Така структура характерна для системно важливих банків України та відображає регуляторний акцент на максимальній якості капіталу.

У АТ «Укрексімбанк» спостерігається домінування капіталу 1-го рівня, частка якого зростає протягом аналізованого періоду. Водночас наявність капіталу 2-го рівня свідчить про використання субординованого боргу як додаткового джерела покриття ризиків. Часткове розмежування нормативів Нрк і Нк1 у цьому випадку є наслідком включення капіталу 2-го рівня до складу регулятивного капіталу.

Найбільш збалансованою є структура регулятивного капіталу АТ «КБ «Глобус», у якому чітко виокремлюються всі складові капіталу. Значна частка капіталу 2-го рівня у поєднанні з додатковим капіталом 1-го рівня забезпечує банку

більшу гнучкість у дотриманні пруденційних нормативів та наближає його модель капіталізації до стандартів Базель III.

Отже, результати структурного аналізу підтверджують, що збіг нормативів достатності капіталу в українських банках є не випадковим явищем, а прямим наслідком структури регулятивного капіталу, в якій домінує основний капітал 1-го рівня. Водночас банки, що використовують субординований борг та інші інструменти додаткового капіталу, демонструють більш диференційовані значення нормативів та вищу адаптивність до ризиків.

Результати порівняльного аналізу пруденційних нормативів достатності капіталу та структури регулятивного капіталу дозволяють виокремити низку характерних особливостей сучасної української банківської системи, що мають важливе аналітичне та регуляторне значення.

Фіксація однакових значень нормативу достатності регулятивного капіталу (Нрк), нормативу достатності капіталу 1-го рівня (Нк1) та нормативу достатності основного капіталу 1-го рівня (Нок1) свідчить про те, що регулятивний капітал банку практично повністю сформований за рахунок основного капіталу 1-го рівня (Common Equity Tier 1). Така ситуація є ознакою консервативної та спрощеної структури капіталу, в якій відсутні додаткові шари капіталу, здатні поглинати збитки на пізніших етапах. З одного боку, це підвищує прозорість та якість капітальної бази, а з іншого — обмежує можливості оптимізації структури капіталу відповідно до ризикового профілю банку.

Відсутність капіталу 2-го рівня (Tier 2). Відсутність Tier 2 у структурі регулятивного капіталу означає, що банк не використовує інструменти додаткового захисного шару, зокрема субординований борг, який за міжнародними стандартами призначений для покриття збитків у разі ліквідації або санації. Така структура свідчить про високу якість капіталу, оскільки основний акцент зроблено на власні кошти акціонерів. Водночас вона знижує гнучкість управління капіталом, оскільки банк позбавлений можливості нарощувати регулятивний капітал без розмивання власності або значного скорочення активних операцій.

Наявність субординованого боргу у структурі регулятивного капіталу, у капіталі 2-го рівня, як це спостерігається у банку «Глобус», є свідченням наближення до європейської моделі капіталізації, що передбачає багаторівневу структуру капіталу з чітким розмежуванням функцій окремих його компонентів. Використання субординованого боргу дозволяє банку підвищувати регулятивний капітал без безпосереднього збільшення власного капіталу, а також створює додаткові можливості для оптимізації ризикозважених активів (RWA) та більш гнучкого реагування на регуляторні вимоги.

Українська специфіка формування капіталу. Виявлена концентрація регулятивного капіталу у формі основного капіталу 1-го рівня, особливо у системно важливих банках, відображає українську модель пруденційного регулювання, яка характеризується низькою роллю гібридних інструментів та обмеженим використанням додаткового і субординованого капіталу. Такий підхід є виправданим в умовах підвищених макроекономічних та воєнних ризиків, проте водночас відрізняється від практик країн ЄС, де диверсифікація джерел капіталу розглядається як інструмент підвищення стійкості та адаптивності банківської системи.

Проведений аналіз структури регулятивного капіталу створює аналітичну основу для подальшого поглибленого дослідження інструментів підвищення фінансової стійкості банків.

У наступному розділі робота буде зосереджена на зіставленні української практики формування капіталу з міжнародними підходами та традиціями його структурування, оцінці ефективності використання окремих інструментів капіталізації, а також визначенню елементів зарубіжного досвіду, доцільних для імплементації у вітчизняну систему банківського регулювання з урахуванням національних особливостей та рівня системних ризиків.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

3.1. Стратегічні напрями імплементації новітніх регуляторних вимог Базеля та ЄС в національне законодавство

Проведений аналіз еволюції підходів до капіталізації банків та оцінка сучасного стану регулятивного капіталу АТ КБ «ПриватБанк» і банківського сектору України в цілому дозволяють виявити низку структурних особливостей національної системи регулювання. Встановлено домінування основного капіталу першого рівня, обмежене використання додаткового капіталу та мінімальну роль інструментів капіталу другого рівня. Така структура зумовлює консервативний, але водночас нееластичний характер капіталізації українських банків.

У контексті поглиблення євроінтеграційних процесів, імплементації правової системи Європейського Союзу та адаптації до стандартів Базеля III [29] і директив ЄС [30], виникає необхідність переосмислення підходів до формування та управління банківським капіталом. Це питання набуває особливої актуальності з огляду на підвищені макроекономічні та фінансові ризики, а також відновлення практики макропруденційного нагляду.

Сучасна система банківського регулювання в Європейському Союзі ґрунтується на комплексному підході, що поєднує мінімальні пруденційні вимоги, багаторівневу структуру регулятивного капіталу та розгалужену систему капітальних буферів. Регуляторна рамка Базеля III/IV, імplementована через директиви CRD та регламенти CRR, спрямована не лише на формальне дотримання нормативів, а й на підвищення здатності банків поглинати збитки в умовах системних шоків.

Серцевиною стандартів є концепція якісного та достатнього капіталу, здатного виконувати функцію буферу проти несподіваних втрат. Капітал перестав розглядатися виключно як статична стаття пасиву балансу; він трансформувався в

динамічний інструмент управління кризою. Ця нова парадигма реалізується через трирівневу структуру регулятивного капіталу, кожен рівень якої відповідає за поглинання збитків на різних стадіях стресу:

Капітал 1-го рівня (Common Equity Tier 1, CET1) – найвищоякісний капітал, що включає акціонерний капітал та нерозподілений прибуток. Він першим поглинає збитки в режимі функціонуючого підприємства. Мінімальна вимога Базелю становить 4.5% від ризиково-зважених активів.

Додатковий капітал 1-го рівня (Additional Tier 1, AT1) – інструменти з властивостями як власного, так і позикового капіталу, що мають механізми автоматичного списання або конвертації в акції при досягненні банком порогу непрацездатності. Разом із CET1 мінімальна вимога до капіталу Tier 1 становить 6%.

Капітал 2-го рівня (Tier 2, T2) – субординовані інструменти, призначені для поглинання збитків у разі ліквідації банку. Мінімальна вимога – 2%.

Таким чином, мінімальний сумарний коефіцієнт капіталу (Total Capital Ratio) встановлено на рівні 8%. Проте сучасне регулювання акцентує увагу на створенні «капітальної подушки» через систему обов'язкових буферів (збереження капіталу, контрциклічний, буфер системної важливості), що суттєво підвищує ефективні вимоги для банків.

Фінальна редакція стандартів Базель – IV зосереджена на мінімізації модельного ризику та покращенні порівнянності між банками шляхом впровадження обмеження на зниження ризиково-зважених активів при використанні внутрішніх моделей, а також посилення стандартизованих підходів до оцінки ризиків. Вимоги ЄС деталізують ці принципи, додаючи акцент на макропруденційному нагляді та нефінансових ризиках.

Імплементация стандартів Базелю в Україні відбувається в унікальному середовищі, що зумовлює суттєві відмінності від європейської практики. Після системної кризи 2014-2017 років регулятор зосередився на побудові надмірно капіталізованої та консервативної системи. Вимоги до капіталу часто встановлювалися строгішими за базельські мінімуми для забезпечення

«надміцності» в умовах макроекономічної нестабільності. Це призвело до формування спрощеної моделі капіталізації з домінуванням CET1, обмеженим використанням AT1 та низькою роллю T2 [32].

Ключовою інституційною проблемою, що закріплює таку спрощеність, є фактичний збіг значень основних нормативів достатності капіталу:

1. Норматив капіталу 1-го рівня (Нк1, аналог CET1);
2. Норматив основного капіталу 1-го рівня (Нок1, аналог Tier 1);
3. Норматив регулятивного капіталу (Нрк, аналог Total Capital).

Рівність цих нормативів суперечить концепції багаторівневої ієрархії капіталу Базелю, де кожен наступний, менш якісний рівень має менш жорстку норму достатності. Наслідками такої моделі є:

Відсутність економічних стимулів для емісії інструментів AT1 та T2, оскільки вимога до них «перекривається» більш строгим нормативом Нк1.

Формування однорівневої, малогнучкої структури капіталу, орієнтованої виключно на високоякісний CET1.

Відсутність чіткого прогресивного механізму поглинання збитків, що концентрує ризик на одному рівні.

Ускладнення порівняльного аналізу з міжнародними банками та зниження інвестиційної привабливості.

Таким чином, система, створена для підвищення стійкості, через надмірну жорсткість та недиференційованість може гальмувати розвиток ринку капітальних інструментів та оптимізацію вартості фінансування банків.

Стратегічним завданням є не механічне копіювання європейських норм, а їх адаптація з урахуванням особливостей української фінансової системи. Виходячи з проведеного аналізу, першочерговими напрямками вдосконалення моделі капіталізації визначаються наступні:

Диференціація нормативів та поступове формування багаторівневої структури. Необхідним є поетапне розмежування значень нормативів Нк1, Нок1 та Нрк з метою створення простору для інших рівнів капіталу. Це має супроводжуватися розробкою детальної нормативної бази для інструментів AT1 та

T2, що регулюватиме умови їх емісії, списання, конвертації та відповідатиме міжнародним стандартам для забезпечення довіри інвесторів.

Відновлення та розвиток системи капітальних буферів. У середньостроковій перспективі необхідно поетапно відновити дію буфера збереження капіталу, закріпивши його виключно за рівнем CET1. Після стабілізації макроекономічної ситуації актуальним стане запровадження контрциклічного буфера як інструменту згладжування кредитного циклу. Для системно важливих інститутів, до яких належить АТ КБ «ПриватБанк», необхідним є повернення до практики застосування буфера системної важливості [33].

Створення умов для розвитку ринку капітальних інструментів. Це передбачає розробку стимулів для інституційних інвесторів, спрощення процедур емісії та лістингу інструментів AT1 і T2. На початковому етапі можливе залучення міжнародних фінансових інституцій у ролі якорних інвесторів для формування бенчмарків [34].

Підготовка інституційного середовища. З боку банків потрібен розвиток компетенцій у сфері структурування капіталу, комунікації з інвесторами та вдосконалення внутрішніх моделей оцінки достатності капіталу (ICAAP). Національний банк України потребує розвитку наглядного потенціалу для моніторингу складних капітальних інструментів та оцінки їх реальної здатності поглинати збитки [35].

Реалізація зазначених напрямів дозволить перейти від ізоляціоністської та надмірно консервативної моделі до інтегрованої в європейський фінансовий простір системи. Стійкість такої системи ґрунтуватиметься не лише на високих нормативах, але й на ринковій дисципліні, гнучкості структури капіталу та наявності механізмів упорядкованого поглинання збитків.

Окреслені стратегічні напрями створюють методологічну основу для прикладного аналізу їх потенційної ефективності на рівні окремого банку. У наступному підрозділі ці підходи будуть застосовані до структури капіталу АТ КБ «ПриватБанк» з метою оцінки можливостей оптимізації капітальної бази, зниження вартості капіталу та підвищення стійкості.

Сучасна європейська система банківського регулювання базується на тристовпівій архітектурі Базельських стандартів, у межах якої кожен стовп виконує окрему, але взаємопов'язану функцію забезпечення фінансової стійкості. Якщо перший стовп (Pillar 1) формує універсальну основу регулювання через мінімальні кількісні вимоги до капіталу для покриття основних видів ризиків, то другий стовп (Pillar 2) виконує принципово іншу роль. Саме він надає регуляторній системі гнучкості та ризик-чутливості, трансформуючи капітальні вимоги з формального набору стандартів у динамічний інструмент індивідуального наглядового впливу, адаптований до специфіки кожного банку [36].

В Європейському Союзі положення другого стовпа реалізуються через Наглядний процес оцінки ризиків та стійкості (Supervisory Review and Evaluation Process, SREP), який щорічно здійснюється Європейським центральним банком та національними наглядовими органами. SREP є комплексною процедурою, спрямованою на всебічну оцінку ризикового профілю банку, якості його корпоративного управління, ефективності систем внутрішнього контролю та здатності підтримувати достатній рівень капіталу як у звичайних, так і в кризових умовах.

Результати цього процесу безпосередньо впливають на регуляторні вимоги до банку через механізм індивідуалізованих капітальних надбавок. Центральним елементом є обов'язкова надбавка до капіталу (Pillar 2 Requirement, P2R), яка доповнює мінімальні вимоги першого стовпа. Вона встановлюється для покриття ризиків, що не охоплюються або недостатньо враховуються стандартною рамкою, зокрема ризиків концентрації, залишкових ризиків або недоліків у внутрішніх моделях. Дотримання P2R має обов'язковий характер, а її порушення розглядається як недотримання пруденційних норм із відповідними наглядовими наслідками.

Паралельно регулятор формує керівництво щодо капіталу (Pillar 2 Guidance, P2G), яке визначає бажаний рівень капіталу, достатній для збереження стійкості банку в умовах серйозних макроекономічних та фінансових шоків. P2G ґрунтується передусім на результатах стрес-тестування та відображає оцінку регулятора щодо довгострокової здатності банку протистояти кризам. Хоча цей

показник не має формально обов'язкового статусу, його ігнорування сприймається як сигнал підвищеного ризику та, як правило, призводить до посилення наглядового тиску [37].

У підсумку регуляторний капітал банку в ЄС формується за багаторівневою каскадною логікою: від бажаного запасу міцності, визначеного P2G, через індивідуально обов'язкову надбавку P2R та систему макропруденційних буферів до мінімального рівня, встановленого першим стовпом. Такий підхід забезпечує прозору, диференційовану та ризик-орієнтовану капітальну дисципліну, яка точно відображає специфіку бізнес-моделі та профілю ризиків кожного банку.

Для наочного відображення відмінностей між багаторівневою моделлю капіталізації, що застосовується в Європейському Союзі, та уніфікованим підходом, характерним для України, доцільно використати порівняльну візуалізацію структури регуляторних вимог до капіталу.

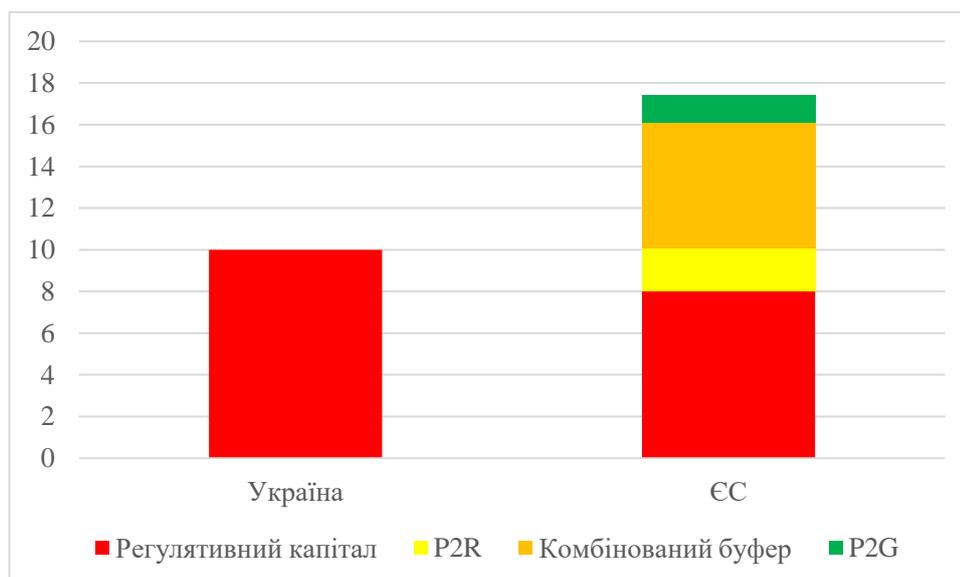

Рис. 3.1. Порівняння структури регуляторних вимог до капіталу в Україні та Європейському Союзі

Як видно з рисунка 3.1, в Україні регуляторні вимоги до капіталу мають переважно одномірний характер і фактично обмежуються єдиною мінімальною нормою регулятивного капіталу без чіткого розмежування між обов'язковими та

рекомендованими надбавками. Натомість у Європейському Союзі капітальна рамка має багаторівневу структуру, що включає мінімальні вимоги першого стовпа, індивідуальну надбавку Pillar 2 Requirement, систему макропруденційних буферів та додатковий орієнтир у вигляді Pillar 2 Guidance. Такий підхід забезпечує гнучкість регулювання та дозволяє адаптувати капітальні вимоги до ризикового профілю конкретної установи.

На відміну від європейської моделі, національна система банківського регулювання в Україні зберігає переважно уніфікований і формалізований характер. Основний акцент робиться на дотриманні єдиних для всіх банків мінімальних нормативів достатності капіталу, тоді як інструменти індивідуалізації регуляторних вимог застосовуються обмежено. Хоча в Україні формально запроваджено вимогу щодо розробки внутрішньобанківської процедури оцінки достатності капіталу (ІСААР), її практичне значення істотно відрізняється від ролі SREP у ЄС.

ІСААР у більшості випадків залишається внутрішнім аналітичним документом банку, результати якого не трансформуються в прозорі та системні регуляторні рішення щодо рівня обов'язкового капіталу. Оцінка ІСААР з боку регулятора не супроводжується автоматичним встановленням індивідуальних надбавок, аналогічних P2R, а вимоги щодо підвищення капіталу, якщо й виникають, мають радше ситуативний характер. Це означає відсутність інституціоналізованого механізму, який би регулярно та передбачувано пов'язував результати комплексної оцінки ризиків із конкретними капітальними вимогами [37].

Крім того, в українському регулюванні не сформовано концепції рекомендованого капіталу як стратегічного запасу для покриття стресових втрат, подібного до P2G. Унаслідок цього банки та учасники ринку позбавлені чіткого орієнтиру щодо рівня капіталу, який регулятор вважає достатнім для довгострокової стійкості, а система в цілому втрачає важливий елемент превентивного нагляду.

Фрагментарна імплементація другого стовпа має низку системних наслідків.

По-перше, вона обмежує можливості здійснення ризик-орієнтованого нагляду, зосереджуючи регуляторну увагу на формальному дотриманні нормативів замість управління індивідуальними профілями ризиків.

По-друге, зменшується мотивація банків інвестувати у розвиток складних систем управління ризиками та капіталом, оскільки результати такої роботи не мають безпосереднього впливу на регуляторні вимоги.

По-третє, зростає ринкова непрозорість, адже інвестори та контрагенти не отримують стандартизованого сигналу про наглядову оцінку ризиковості конкретних установ [38, 39].

Отже, ключова відмінність між європейською та українською моделями полягає не стільки у формальній наявності окремих елементів другого стовпа, скільки у відсутності їх системної інтеграції та регуляторної сили. Україні бракує інституціоналізованого механізму, який би, подібно до SREP, безпосередньо трансформував результати комплексної оцінки ризиків у диференційовані обов'язкові вимоги до капіталу та стратегічні рекомендації. Запровадження такого підходу є необхідною умовою переходу від плоскої уніфікації до сучасного ризик-орієнтованого нагляду, сумісного з європейськими стандартами та спрямованого на ефективний розподіл капіталу в банківській системі.

3.2. Розробка та економічне обґрунтування пропозицій щодо оптимізації структури капіталу та мінімізації ризиків АТ «ПриватБанк»

Проведений вище аналіз нормативної бази та європейського досвіду дозволяє перейти до прикладного дослідження – оцінки реальної структури капіталу та потенціалу її оптимізації на прикладі ключового інституту української банківської системи, АТ КБ «ПриватБанк».

Дані за період з початку до третього кварталу 2025 року однозначно свідчать про нетипову для багаторівневої моделі структуру в капіталізації «ПриватБанку» на тлі його найближчих конкурентів. Структура регуляторного капіталу банку продемонструвала абсолютну статичність: частка капіталу першого рівня,

основного капіталу першого рівня та регулятивного капіталу залишилася на позначці сто відсотків. При цьому частки додаткового капіталу першого рівня та капіталу другого рівня продовжують залишатися на нульовому рівні.

Ця ситуація різко контрастує з практикою інших системно важливих банків. Наприклад, в АТ «Укрексімбанк» протягом того ж періоду спостерігається помітна частка капіталу другого рівня, яка, незважаючи на певне скорочення, становить понад п'ятнадцять відсотків. У АТ «КБ «Глобус»» присутні обидва інструменти: як додатковий капітал першого рівня, так і капітал другого рівня, хоча їх частки демонструють незначне зниження.

Таким чином, «ПриватБанк» являє собою найбільш чисту реалізацію описаного вище проблемного українського підходу. Його капітальна база повністю сформована з якісного, але найдорожчого власного капіталу, що робить її надзвичайно міцною, але абсолютно негнучкою. Банк повністю відсутній в механізмах раннього поглинання збитків та позбавлений можливості оптимізувати вартість фінансування за рахунок інших рівнів. Це є прямою інституційною наслідком виявленої проблеми збігу нормативів Нк1, Нок1 та Нрк, яка робить випуск будь-яких інших інструментів економічно невиправданим.

Аналіз динаміки нормативів достатності капіталу банку за той же період підтверджує висновки про структурні проблеми та вказує на певні операційні тенденції. Норматив регулятивного капіталу знаходиться на значно безпечному рівні, однак демонструє тенденцію до помірною зниження. Найбільш показательною є повна ідентичність значень Нрк, Нк1 та Нок1, що візуалізує збіг нормативів на практиці.

Порівняння з конкурентами виявляє важливу особливість: при схожому рівні сумарної достатності капіталу, «ПриватБанк» підтримує значно вищий рівень основного капіталу першого рівня. Це означає, що він досягає безпечного рівня Нрк виключно за рахунок найдорожчого джерела фінансування, тоді як інші банки частково покривають цю потребу за рахунок дешевших інструментів.

Динаміка інших нормативів свідчить про зростання ризиків ліквідності в короткостроковій перспективі, що може бути пов'язано з активізацією кредитної

діяльності або зміною структури зобов'язань. Норматив максимального розміру кредитних ризиків на одного контрагента демонструє значне зростання, що може вказувати на концентрацію кредитного портфеля. Це підкреслює актуальність не лише структурної оптимізації капіталу, але й необхідності впровадження інструментів індивідуального нагляду, подібних до Pillar 2, для керування специфічними ризиками.

Аналіз фінансових показників банку за 2022–2024 роки розкриває суперечливу картину. З одного боку, банк демонструє надзвичайно високу та зростаючу рентабельність власного капіталу. Цей показник значно перевищує середньогалузеві та міжнародні бенчмарки, свідчаючи про ефективне операційне управління.

Однак ця рентабельність досягається на тлі значного структурного дисбалансу, що виявляється в різкому погіршенні коефіцієнта капіталізації. Різке зростання фінансового важеля та коефіцієнта левериджу вказує на те, що зростання активів та бізнесу банку значно випереджає накопичення власного капіталу. Іншими словами, банк активно нарощує зобов'язання, покладаючись на високий операційний прибуток, але не формує пропорційного капітального буфера. Ця стратегія супроводжується позитивною динамікою очищення кредитного портфеля від непрацюючих кредитів, що свідчить про якісне управління кредитним ризиком, проте не знімає загального питання про адекватність капіталу до масштабу ризиків.

Таким чином, фінансовий профіль банку характеризується парадоксом: одночасно існують надмірно висока якість капіталу з точки зору регулятора та потенційна недостатність його обсягу з точки зору фінансового важеля та темпи зростання бізнесу.

Виявлені структурні особливості та фінансові тенденції формують чіткий випадок для впровадження інструментів додаткового капіталу.

Проведений аналіз сучасної регуляторної бази ЄС та України, а також фактичного стану капіталізації АТ КБ «ПриватБанк» однозначно демонструє, що модернізація його капітальної структури є не опцією, а стратегічною необхідністю для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності та стійкості [40].

Сьогодні капітал перестав виконувати суто бухгалтерську чи фінансову функцію; він перетворився на центральний інструмент управління ризиками та матеріалізацію довіри ринку. Однорівнева структура «ПриватБанку», повністю заснована на дорогому власному капіталі, не лише обмежує його операційну гнучкість, але й формує субоптимальну модель ризику, де вся відповідальність за поглинання збитків концентрується на одному, найменш еластичному рівні.

Стратегічна цінність додаткового капіталу першого рівня полягає саме в подоланні цієї структурної вразливості. Фінансування зростання банку виключно за рахунок реінвестованого прибутку створює циклічну залежність від кон'юнктури та призводить до неефективного розподілу ресурсів. Випуск інструментів АТ1 пропонує принципово інший механізм. Це дозволяє банку отримати значний обсяг квазікапіталу, який, з одного боку, визнається регулятором як буфер втрат, а з іншого – має передбачувану вартість, що значно нижча за необхідну акціонерам рентабельність. Таким чином, АТ1 слугує мостом між консервативною вимогою якості та економічною вимогою ефективності. Кошти від емісії можуть бути спрямовані на фінансування кредитної експансії або технологічної трансформації без негайного тиску на прибутковість і без розмиття власності. Однак найглибша цінність АТ1 виходить за рамки фінансування. Наявність цього інструменту в структурі капіталу створює вбудований механізм автоматичної рекапіталізації у стресовому сценарії. У разі серйозного погіршення якості активів конвертація або списання АТ1 дозволяє миттєво посилити основу капіталу без звернення до держави або акціонерів, що різко підвищує системну стійкість та довіру до банку як інституту, здатного до саморегуляції [41].

Інституційна роль капіталу другого рівня доповнює цю логіку, зосереджуючись на забезпеченні довгострокової стабільності та соціальної відповідальності. Емісія субординованого боргу забезпечує банку передбачуване та стабільне довгострокове фінансування, критично важливе для здійснення трансформації термінів і кредитування середньострокових інвестиційних проектів, особливо в умовах відновлення економіки. Проте з точки зору регуляторної норми та захисту суспільних інтересів цінність Tier 2 є фундаментальною [42]. Цей

капітал функціонує як захисний шар, розташований між інтересами власників та зобов'язаннями перед вкладниками. У найгіршому сценарії саме він виступає першим буфером після повного списання власних коштів, значно знижуючи ймовірність звернення до Фонду гарантування вкладів та державного бюджету. Розвиток Tier 2 це не лише питання оптимізації балансу, а й інструмент підвищення соціальної стійкості фінансової системи.

Реалізація цього потенціалу вимагає послідовної та цілеспрямованої роботи, оскільки на шляху стоять як внутрішні, так і зовнішні бар'єри.

Першочерговим завданням є створення інституційних передумов. Банку необхідно ініціювати внутрішній процес, спрямований на формування компетенцій та розробку політик для роботи зі складними капітальними інструментами. Це включає глибоке вивчення міжнародного досвіду структурування, оцінку апетиту інвесторів до ризику на українському ринку та моделювання різних сценаріїв використання залучених коштів. Паралельно абсолютно критичною є активізація діалогу з Національним банком України щодо ключової нормативної перешкоди – збігу значень нормативів Нк1, Нок1 та Нрк. Без їх диференціації жодна емісія АТ1 чи Tier 2 не матиме економічного сенсу, оскільки не буде зараховуватися в окремі обов'язкові нормативи, залишаючись надлишковою щодо вже вимоги щодо СЕТ1.

Другим кроком має стати розробка стратегічного плану емісій, а не пошук одноразового рішення. Так план може передбачати старт з емісії класичного субординованого боргу, що є зрозумілішим інструментом для вітчизняних інвесторів і дозволить сформувати перші бенчмарки на ринку. Після цього, на основі накопиченого досвіду та за умови необхідних регуляторних змін, банк зможе перейти до підготовки більш складних інструментів АТ1. Такий підхід дозволить поступово розвивати ринок та адаптувати внутрішні процеси.

Третім критичним напрямом є продумана робота з інвестиційною спільнотою. Успіх емісій залежатиме від здатності сформувати широку та диверсифіковану базу інвесторів. «ПриватБанк» має унікальну можливість виступити архітектором нового класу активів в Україні. Для цього необхідно залучити міжнародні фінансові інституції з досвідом роботи на ринках, що

розвиваються, в якості якорних інвесторів, що надасть угодам кредит довіри. Одночасно слід працювати з вітчизняними інституційними інвесторами – пенсійними фондами та страховиками, – для яких довгострокові інструменти з фіксованим доходом можуть стати цінним активом для збалансування портфелів. Ключем до довіри стане абсолютна прозорість щодо умов емісії, механізмів поглинання збитків та стратегії використання коштів.

Перехід до багаторівневої моделі капіталу є для «ПриватБанку» шляхом від оборонної консервативності до стратегічної гнучкості. Це дозволить не просто покращити фінансові показники, а фундаментально переосмислити роль капіталу – з пасивного буфера в активний інструмент управління зростанням, ризиком та довірою в умовах невизначеності та інтеграції в європейський фінансовий простір.

Однак оптимізація структури капіталу через залучення інструментів AT1 та Tier 2 є лише першим етапом побудови сучасної системи стійкості. Якщо багаторівнева модель визначає якість та вартість капітальної бази, то наступним кроком має стати впровадження механізму комбінованого буфера, який визначає динаміку використання цього капіталу в часі.

Світова фінансова криза 2008 року продемонструвала обмеженість підходу, що ґрунтувався виключно на мінімальних нормативних вимогах до капіталу, та змусила регуляторів переглянути уявлення про достатність капіталізації банків. Стало очевидним, що навіть формальне дотримання встановлених нормативів не гарантує стабільності фінансової системи в умовах масштабних шоків. У відповідь на ці виклики у міжнародній регуляторній практиці була сформована концепція капітальних буферів як додаткового запасу фінансової міцності банків.

Наявність буферів капіталу відіграє ключову роль у забезпеченні довгострокової стійкості банківської системи. У стратегічному вимірі вони підвищують здатність банків поглинати неочікувані збитки, зменшують імовірність банкрутств та сприяють пом'якшенню макрофінансових коливань, знижуючи глибину та тривалість економічних спадів. Водночас формування таких резервів не є безкоштовним у короткостроковій перспективі. Необхідність підтримувати вищий рівень капіталізації може призводити до подорожчання

кредитних ресурсів, коригування депозитної політики та стримування темпів кредитування, оскільки банки змушені зберігати прийнятний рівень рентабельності [43].

Регуляторна рамка Базеля III була спрямована на досягнення компромісу між перевагами додаткової капітальної стійкості та економічною вартістю її формування. У межах цього підходу були визначені орієнтовні параметри основних капітальних буферів. Подальша імплементація цих принципів у правове поле Європейського Союзу відбулася у 2013 році шляхом ухвалення Директиви CRD IV, яка закріпила стандарти Базеля III для європейських банків.

В українській практиці впровадження буферів капіталу також перебуває у фокусі регуляторної політики. Національний банк України планує до кінця 2025 року визначити поетапний графік запровадження буфера консервації капіталу та буфера системної важливості. Буфер консервації капіталу має на меті створення постійного додаткового запасу фінансової міцності, який дозволяє банкам покривати потенційні збитки без порушення мінімальних вимог до достатності капіталу. Його розмір є фіксованим і становить 2,5% від загального обсягу ризикозважених активів, а формування цього буфера передбачається виключно за рахунок інструментів основного капіталу першого рівня (СЕТ1) у періоди відсутності стресу.

Окреме місце в системі макропруденційного регулювання посідає буфер системної важливості, який спрямований на обмеження ризиків, пов'язаних із діяльністю системно важливих банків. Такі установи через свої масштаби, рівень взаємопов'язаності та роль у фінансовій системі здатні генерувати значні негативні зовнішні ефекти у разі фінансових труднощів. Їхня діяльність часто супроводжується проблемою морального ризику, коли банки схильні до прийняття підвищених ризиків, розраховуючи на потенційну підтримку з боку держави. Запровадження додаткових капітальних вимог для таких установ має на меті зменшення ймовірності системних криз та часткову нейтралізацію їхніх конкурентних переваг порівняно з меншими банками.

Розмір буфера системної важливості встановлюється в діапазоні від 1% до 2% ризикозважених активів і визначається залежно від індикатора системної значущості банку, який розраховується відповідно до вимог Положення №863 [44]. З огляду на масштаби діяльності та капіталізацію АТ КБ «ПриватБанк», доцільно орієнтуватися на верхню частину цього діапазону — на рівні 1,5–2%.

Контрциклічний капітальний буфер виконує функцію інструмента протидії накопиченню системних ризиків у фазах надмірного кредитного зростання. Його призначення полягає як у стримуванні проциклічної поведінки банків у періоди фінансової експансії, так і у створенні запасу капіталу, який може бути використаний у фазі спаду для підтримки кредитування реального сектору. Розмір контрциклічного буфера варіюється в межах від 0% до 2,5% ризикозважених активів залежно від фази фінансового циклу, при цьому стандарти Базеля III допускають можливість встановлення й вищих значень.

Для ідентифікації фаз фінансового циклу в Україні Національним банком розроблено індекс фінансового циклу (Додаток Б). Протягом останнього року його динаміка характеризується зростанням, що значною мірою зумовлено макроекономічними дисбалансами, спричиненими військовими діями та компенсованими міжнародною фінансовою допомогою. Значення цього індексу використовується як один з ключових орієнтирів для калібрації контрциклічного буфера, оскільки відображає стан реального сектору економіки та фінансових умов у країні.

Додатковим орієнтиром для калібрації контрциклічного буфера в Україні є Індекс фінансового циклу, що розраховується Національним банком України. Його динаміка свідчить про перебування фінансової системи у фазі відновлення після глибокого шоку 2022 року, що обґрунтовує збереження контрциклічного буфера на мінімальних рівнях. Відповідний графік індексу наведено в додатку Б.

Буфер системного ризику є інструментом формування додаткового капітального резерву, спрямованого на зменшення вразливості банківської системи до довгострокових, структурних та нециклічних системних ризиків. Його застосування не обмежується виключно окремими установами та може

поширюватися як на весь банківський сектор, так і на визначені групи фінансових інститутів залежно від характеру виявлених загроз.

Відповідно до рекомендацій Європейської ради з системних ризиків, зазначений буфер призначений для покриття ризиків, які не піддаються стандартизованому вимірюванню або не мають однорідної природи, на відміну від традиційних кредитного, ринкового чи операційного ризиків. Йдеться насамперед про ризики, що формуються поза межами класичних фінансових циклів та накопичуються поступово.

До таких ризиків належать, зокрема, кліматичні та кіберзагрози, підвищена концентрація активів у окремих секторах, високий рівень взаємопов'язаності фінансових установ, значні масштаби банківської системи відносно обсягу валового внутрішнього продукту, а також фінансові інновації, які ускладнюють структуру системи та підвищують її вразливість до шоків.

Розмір буфера системного ризику може варіюватися в межах від нуля до п'яти відсотків загального обсягу ризикозважених активів. Відповідно до положень Директиви CRD IV, у випадку, якщо банківська група одночасно підпадає під декілька категорій системної важливості — як глобальної (G-SII), так і національної (O-SII), — застосовується більш жорстка з установлених вимог. Аналогічний принцип діє і на індивідуальному або субконсолідованому рівні, де у разі накладання декількох статусів використовується максимальне значення буфера.

Виходячи з проаналізованого стає можливим орієнтовно побудувати структуру регулятивного капіталу з урахуванням буферів капіталу.

Нижній шар – червона зона, як фундамент неплатоспроможності (10%). Якщо банк торкається цієї зони, він автоматично стає об'єктом жорстких санкцій регулятора.

Буферний шар – помаранчево-жовта зона «обмежень» (4,5%). Банк виконує нормативи, але через використання буферів втрачає право на вільний розподіл прибутку. Потрапляння капіталу в цю зону означає, що банк зобов'язаний

обмежити виплату дивідендів, спрямовуючи весь прибуток на відновлення капіталу.

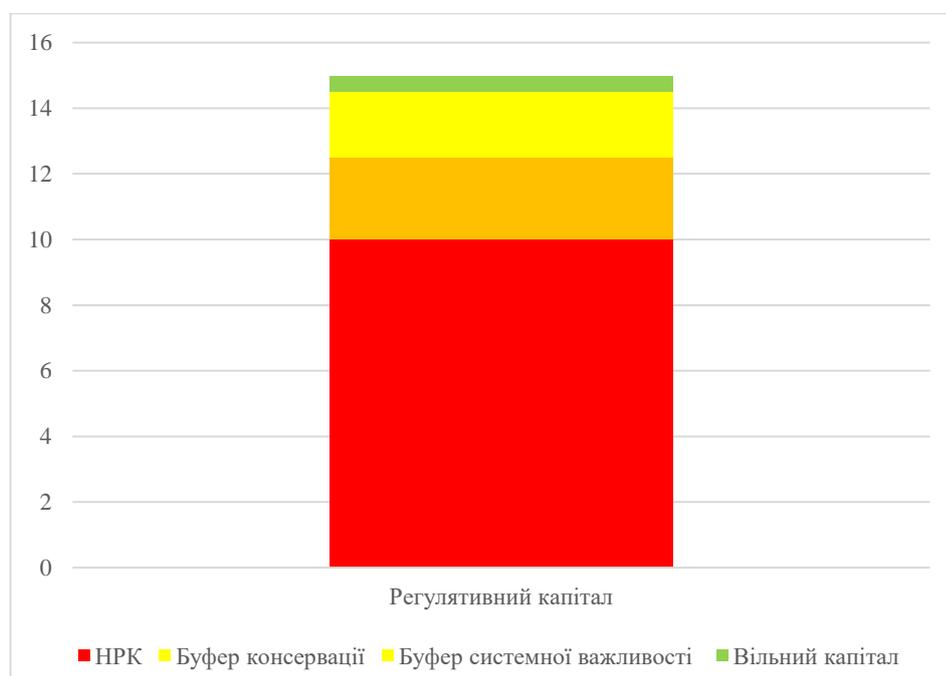

Рис. 3.2. Структура регулятивного капіталу АТ КБ «Приватбанк» з урахуванням комбінованого буферу станом на 01.01.2025

Верхній шар – зелена зона стратегічного розвитку (0,46%). Саме ці кошти визначають спроможність банку до агресивного зростання або виплати дивідендів.

Завдяки кольоровому зонуванню структури капіталу було з'ясовано, що АТ КБ «Приватбанк» не просто формально виконує нормативи, а і перебуває у зеленій зоні фінансової стійкості. Це означає, що банк має запас в 0,46 в.п. понад комбінований буфер капіталу, що ще раз підтверджує його здатність поглинати ризики.

Аналіз структури капіталу АТ КБ «ПриватБанк» наочно підтверджує теоретичні висновки щодо структурних недоліків української моделі. Абсолютне домінування дорогого власного капіталу обмежує фінансову гнучкість банку та створює потенційну загрозу стійкості в умовах швидкого зростання. Перехід до багаторівневої моделі шляхом випуску субординованих інструментів є для «ПриватБанку» не технічним питанням, а стратегічною необхідністю. Це

дозволить оптимізувати вартість фінансування, підвищити рентабельність, забезпечити ресурсами подальше зростання та посилити загальну стійкість банківської системи. Реалізація цього потенціалу вимагає скоординованих зусиль як самого банку, так і регулятора щодо усунення нормативних бар'єрів та розвитку ринкової інфраструктури.

3.3. Прогнозні моделі розвитку ризик-орієнтованого нагляду в Україні та його впливу на стійкість банківської системи

Гармонізація банківського нагляду України з європейськими стандартами є комплексним процесом, що передбачає трансформацію не лише формальних регуляторних вимог, але й підходів до управління ризиками та капіталом на рівні окремих установ. У цьому контексті ключову роль відіграють інструменти другого стовпа Базельської угоди, зокрема внутрішньобанківська процедура оцінки достатності капіталу (ICAAP), наглядовий процес оцінки ризиків та стійкості (SREP), а також стрес-тестування. Їх еволюція від формально-регуляторних процедур до інтегрованих управлінських механізмів визначатиме здатність банківської системи України забезпечувати фінансову стійкість і адаптацію до кризових шоків в умовах підвищеної невизначеності.

Внутрішньобанківська процедура оцінки достатності капіталу не повинна розглядатися виключно як періодичний звітний документ для регулятора. За своєю економічною суттю ICAAP є безперервним внутрішнім процесом, інтегрованим у систему стратегічного управління банком. Основним її призначенням є визначення обсягу капіталу, необхідного для покриття всіх істотних ризиків діяльності банку, включно як з ризиками, що піддаються кількісному виміру, так і з ризиками якісного характеру.

Функціонування ICAAP ґрунтується на низці ключових принципів. По-перше, оцінка достатності капіталу має бути тісно пов'язана зі стратегією розвитку банку та його бізнес-планами. Капітальні потреби повинні логічно впливати зі стратегічних цілей і структури бізнес-моделі. По-друге, ICAAP має охоплювати

повний спектр істотних ризиків. Окрім кредитного, ринкового та операційного ризиків, регульованих першим стовпом Базеля, процедура повинна включати ризики другого стовпа, зокрема ризик концентрації, стратегічний ризик, ризик бізнес-моделі, залишковий та репутаційний ризики.

Третім принципом є обов'язкове використання стресових сценаріїв для оцінки впливу несприятливих подій на капітальну позицію банку. Це перетворює ІСААР на інструмент антикризового та довгострокового планування. Четвертим ключовим принципом є принцип пропорційності, відповідно до якого складність і глибина процедури мають відповідати масштабу діяльності, профілю ризиків та системній значущості банку. Для системно важливих установ, зокрема АТ КБ «ПриватБанк», ІСААР має базуватися на розширених моделях та забезпечувати комплексну оцінку потенційних вразливостей.

Ефективність ризик-орієнтованого нагляду визначається якістю взаємодії між банком і регулятором. У цьому контексті ІСААР і SREP формують взаємопов'язану систему, в межах якої внутрішня оцінка ризиків і капіталу доповнюється незалежною наглядовою оцінкою.

ІСААР відображає внутрішній погляд банку на власний ризиковий профіль і капітальні потреби та є результатом управлінської самооцінки. SREP, у свою чергу, є зовнішньою оцінкою регулятора, який аналізує адекватність підходів банку, перевіряє обґрунтованість припущень і доповнює їх результатами наглядових перевірок та стресових тестів. Результатом SREP є формування індивідуальних наглядових висновків, зокрема обов'язкових надбавок до капіталу та рекомендацій щодо цільового рівня капіталізації в стресових умовах.

Таким чином, якісно побудований ІСААР дозволяє банку не лише виконувати регуляторні вимоги, але й формувати аргументовану позицію у діалозі з регулятором щодо достатності капіталу та прийнятного рівня ризику.

Попри формальну імплементацію вимог ІСААР у нормативну базу України, його практичне застосування залишається обмеженим. Однією з ключових проблем є домінування формального підходу, за якого процедура зводиться до підготовки звітної документації без інтеграції в процеси стратегічного управління.

Суттєвою перешкодою також є відсутність чіткого та прозорого зв'язку між результатами ІСААР і конкретними регуляторними наслідками. В умовах, коли індивідуальні надбавки до капіталу не встановлюються на системній основі, у банків обмежені стимули інвестувати в розвиток складних внутрішніх моделей оцінки ризиків. Додатково проблема посилюється недостатнім рівнем методичної бази та дефіцитом кваліфікованих кадрів у сфері кількісного моделювання ризиків другого стовпа.

У 2025 році Національний банк України відновив застосування повноформатного стрес-тестування банківського сектору за двома макроекономічними сценаріями, що відповідало довоєнній моделі наглядних оцінок. Такий крок свідчить про поступове повернення до комплексного ризик-орієнтованого підходу та відновлення стандартних інструментів пруденційного регулювання [16, 45].

Базовий сценарій формувався на основі офіційних макроекономічних очікувань регулятора та відображав найбільш імовірну траєкторію розвитку економіки за умов відсутності значних негативних шоків. Натомість альтернативний, несприятливий сценарій моделював тривалу фазу макроекономічного погіршення, яка, хоча й не має характеру системної катастрофи, є достатньо глибокою для перевірки здатності банків протистояти суттєвим фінансовим потрясінням без використання тимчасових регуляторних послаблень. Такий підхід дозволяє зосередитися саме на якості капіталу та внутрішніх механізмах поглинання збитків.

У межах несприятливого сценарію вплив ключових ризиків на фінансовий стан банків реалізовувався через декілька взаємопов'язаних каналів. По-перше, кредитний ризик посилювався внаслідок зниження платоспроможності позичальників та погіршення якості кредитного портфеля. Для найбільших корпоративних клієнтів параметри дефолту оцінювалися індивідуально, тоді як для інших сегментів кредитування застосовувалися агреговані портфельні оцінки. По-друге, процентний ризик проявлявся через асиметрію коригування процентних ставок: доходність активів залишалася відносно сталою, тоді як вартість залучених

ресурсів зростала, що призводило до звуження чистої процентної маржі. По-третє, валютний ризик реалізовувався через переоцінку відкритої валютної позиції, зміну ваги валютної компоненти у вимогах до капіталу під ринковий ризик, а також опосередковано посилював кредитні та процентні втрати. Крім того, у першому році реалізації несприятливого сценарію враховувалися додаткові втрати, пов'язані з операційним ризиком.

Використання стрес-тестування як наглядового інструменту ґрунтується на сучасному розумінні пруденційного регулювання, відповідно до якого банки повинні підтримувати готовність до реалізації малоймовірних, проте потенційно значущих шоків. Основним завданням цього інструменту є оцінка рівня фінансової стійкості окремих банків і банківської системи загалом у ситуаціях різкого погіршення економічних умов [46].

Методологічно проведення стрес-тестування передбачає послідовне виконання кількох базових етапів: ідентифікацію найбільш суттєвих ризиків та відповідних експозицій, визначення кола установ і балансів, що підлягають оцінці, формування та калібрування макроекономічних шоків, застосування кількісних моделей для розрахунку впливу сценаріїв, а також аналітичну інтерпретацію отриманих результатів і їх узагальнення.

Результати тестування 2025 року виявили істотну диференціацію рівня стійкості між окремими банками. Для частини установ було визначено потребу у підвищених значеннях нормативів достатності капіталу. Характерною рисою цих банків виявилася відносно нижча операційна ефективність, зокрема менша чиста процентна маржа та вищий рівень операційних витрат у структурі доходів. Окремі бізнес-моделі продемонстрували підвищену чутливість до змін процентного середовища, що свідчить про наявність структурних дисбалансів у балансах.

Запропоновані за підсумками тестування програми капіталізації були спрямовані не лише на механічне нарощування обсягів капіталу, а й на коригування структури активів і зобов'язань з метою зниження впливу найбільш значущих ризикових факторів. При цьому агреговані показники свідчили про зростання

капіталу банківської системи як у базовому, так і в несприятливому сценаріях, що підтверджує наявність певного запасу фінансової міцності (Додаток В).

У підсумку стрес-тестування в сучасних умовах виконує не лише діагностичну, а й стратегічну функцію. Воно формує кількісну основу для індивідуальних наглядових оцінок у межах другого стовпа Базельської рамки та створює передумови для подальшого розвитку процесу наглядової оцінки ризиків і стійкості. Таким чином, цей інструмент поступово інтегрується в єдиний цикл управління ризиками, капіталом і фінансовою стабільністю банківської системи.

Стрес-тестування є ключовим інструментом, здатним підвищити практичну цінність ICAAP та SREP. Його інтеграція у внутрішні процеси банку дозволяє кількісно оцінити вплив несприятливих сценаріїв на капітальну позицію та визначити найбільш вразливі елементи бізнес-моделі.

Для системно важливих банків використання стресових сценаріїв, адаптованих до специфіки їх діяльності, створює основу для обґрунтованого капітального планування. Водночас результати регуляторних стрес-тестів можуть слугувати об'єктивною базою для формування індивідуальних рекомендацій у межах SREP, забезпечуючи прозорість і передбачуваність наглядових рішень.

Подальший розвиток ризик-орієнтованого нагляду в Україні потребує узгоджених дій з боку регулятора та банківського сектору. Доцільним є поступове впровадження елементів SREP, насамперед щодо найбільших і системно важливих банків, із формалізацією механізмів трансформації результатів стрес-тестування в індивідуальні рекомендації щодо капіталу.

Зі свого боку, банки мають інтегрувати ICAAP у процеси стратегічного управління та капітального планування, розвиваючи внутрішні можливості стрес-тестування та оцінки ризиків другого стовпа. У довгостроковій перспективі це створює передумови для переходу до єдиного циклу управління фінансовою стійкістю, що відповідає європейським стандартам і сприяє формуванню конкурентоспроможної та стабільної банківської системи.

Таким чином, досліджено сучасні підходи до забезпечення капітальної стійкості банків у межах ризик-орієнтованої моделі пруденційного нагляду. Аналіз

показав, що дотримання мінімальних вимог першого стовпа Базельської рамки є необхідною, але недостатньою умовою фінансової стабільності банків у середовищі підвищеної невизначеності. Виявлено структурні особливості капіталізації українських банків, зокрема домінування базового власного капіталу та обмежене використання інструментів Tier 1 і Tier 2. На прикладі АТ КБ «ПриватБанк» обґрунтовано доцільність переходу до більш збалансованої багаторівневої структури капіталу, що дозволяє підвищити фінансову гнучкість, оптимізувати вартість фінансування та зміцнити стійкість до ризиків.

Окрему увагу приділено ролі капітальних буферів як ключового елемента поглинання втрат. Показано, що формування буфера консервації, буфера системної важливості та контрциклічного буфера підвищує здатність банків протистояти шокам, у тому числі ризикам, які не повною мірою враховуються стандартними регуляторними моделями. У межах аналізу Компонента II доведено визначальну роль ICAAP та SREP у побудові ефективного ризик-орієнтованого нагляду. Наголошено, що ICAAP має функціонувати як інтегрований управлінський процес, а не формальна звітність, тоді як стресс-тестування виступає ключовим інструментом перевірки достатності капіталу в несприятливих сценаріях.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження досягнуто поставленої мети магістерської кваліфікаційної роботи, яка полягала у комплексному аналізі еволюції підходів до капіталізації банків на основі міжнародного та вітчизняного досвіду, а також у розробці науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення системи капіталізації та мінімізації ризиків АТ КБ «ПриватБанк» в умовах євроінтеграції та підвищеної макроекономічної нестабільності.

У першому розділі роботи узагальнено теоретичні підходи до визначення економічної сутності банківського капіталу та капіталізації. Встановлено, що капітал банку є не лише джерелом фінансування активних операцій, а насамперед ключовим інструментом покриття ризиків, забезпечення платоспроможності та підтримання довіри вкладників і кредиторів. Доведено, що капіталізація банків є багатовимірною категорією, яка охоплює кількісні параметри капіталу, його якість, структуру та відповідність профілю ризиків. Систематизація видів і типів капіталізації дозволила поглибити розуміння механізмів формування та трансформації банківського капіталу як на мікро-, так і на макрорівнях.

Особливу увагу в роботі приділено аналізу еволюції міжнародних підходів до регулювання капіталу, зокрема стандартів Базельського комітету з банківського нагляду. Обґрунтовано, що перехід від формального дотримання мінімальних нормативів до ризик-орієнтованої моделі нагляду є закономірною відповіддю на фінансові кризи та зростання складності банківських операцій. Запровадження вимог до якості капіталу, коефіцієнта левериджу, капітальних буферів та процедур ІСААР формує більш стійку архітектуру банківської системи, знижує проциклічність та підвищує здатність банків поглинати шоки.

У другому розділі здійснено комплексний аналіз фінансового стану та капіталізації АТ КБ «ПриватБанк» як найбільшого системно важливого банку України. Встановлено, що протягом 2022–2024 років банк демонструє стійке зростання активів, високий рівень прибутковості та достатню ліквідність, що свідчить про ефективність його операційної моделі навіть в умовах воєнних

ризиків. Разом із тим виявлено структурні особливості капіталу банку, зокрема значну залежність від власного капіталу першого рівня та обмежене використання інструментів додаткового капіталу.

Проведений аналіз динаміки власного та регулятивного капіталу показав, що, попри зниження його абсолютного обсягу у окремі періоди, ПриватБанк загалом дотримується встановлених Національним банком України нормативів достатності капіталу. Водночас скорочення власного капіталу на тлі зростання активів підвищує актуальність питання оптимізації його структури та формування додаткових запасів фінансової міцності. Аналіз показників рентабельності підтвердив здатність банку до внутрішньої генерації капіталу, однак виплата значних дивідендів державі як акціонеру обмежує темпи його накопичення.

Оцінка ризик-орієнтованих аспектів діяльності ПриватБанку засвідчила, що ключовими факторами впливу на адекватність капіталу залишаються кредитний, процентний, валютний та операційний ризики. Застосування стрес-тестування як інструменту макропруденційного нагляду дозволяє виявляти вразливі місця бізнес-моделі банку та оцінювати його здатність зберігати платоспроможність у разі реалізації несприятливих макроекономічних сценаріїв. Результати стрес-тестування НБУ підтверджують важливість підтримання додаткових капітальних буферів, особливо для системно важливих банків.

У третьому розділі роботи обґрунтовано стратегічні напрями вдосконалення системи капіталізації банків в Україні з урахуванням євроінтеграційних процесів. Доведено, що подальша імплементація стандартів Базель III та регуляторних вимог ЄС потребує не лише формального запровадження нормативів, а й розвитку ринкової інфраструктури, інструментів довгострокового фінансування та вторинного ринку капіталу. Особливе значення має формування ефективної системи капітальних буферів, які виконують превентивну функцію та забезпечують банкам простір для маневру у кризових умовах.

У межах розділу розроблено практичні пропозиції щодо оптимізації структури капіталу АТ КБ «ПриватБанк». Обґрунтовано доцільність поступового переходу від моделі абсолютного домінування власного капіталу до багаторівневої

структури з активнішим використанням інструментів додаткового капіталу та субординованого боргу. Такий підхід дозволяє знизити середньозважену вартість капіталу, підвищити рентабельність власного капіталу та забезпечити ресурсну базу для подальшого зростання активних операцій без надмірного зростання ризиків.

Окремо підкреслено, що для державного банку можливість емісії боргових інструментів та залучення субординованого капіталу має стратегічне значення, однак потребує чіткої координації з державою як акціонером та регулятором. Запропоновані заходи щодо оптимізації структури капіталу мають супроводжуватися посиленням внутрішніх процедур управління ризиками, удосконаленням ІСААР та інтеграцією результатів стрес-тестування у процес стратегічного планування.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що капіталізація банків в Україні перебуває у фазі глибокої трансформації, зумовленої як внутрішніми викликами, так і необхідністю адаптації до європейських регуляторних стандартів. На прикладі АТ КБ «ПриватБанк» доведено, що формальна достатність капіталу не завжди гарантує оптимальну фінансову гнучкість та ефективність, а тому ключовим завданням стає не лише нарощення обсягів капіталу, а й удосконалення його структури та якості.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих підходів і рекомендацій у діяльності банківських установ та органів банківського нагляду. Висновки роботи можуть бути використані при розробці стратегій капіталізації системно важливих банків, удосконаленні макропруденційної політики НБУ та формуванні ефективної моделі стійкої банківської системи України в умовах післякризового відновлення та європейської інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Примостка Л.О.* Підручник. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: КНЕУ, 2004. 468 с.
2. Капіталізація економіки України / За ред. акад. НАН України *В.М.Гейця*, д-ра екон. наук *А.А.Гриценка*. Київ: Інститут економіки та прогнозування, 2007. 220 с.
3. *М. Диба, І.Краснова, А. Стрижак* Методологічні підходи до трактування сутності капіталізації банківської системи // Вісник Національного банку України, 2014. № 1. С. 22-29.
4. *Стрижак А.* Еволюція сутності капіталізації банку // Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, 2010. № 11-12. С. 41-46.
5. *Паньків Х.* Функціонування фінансового механізму капіталізації банків в Україні // Вісник Львівського університету. Серія економічна, 2013. Випуск 49. С. 257-267.
6. *Коваленко В.В.* Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення: монографія / *В.В. Коваленко, К.Ф. Черкашина*. Суми: УАБС НБУ, 2010. 153 с.
7. *Бурденко І. М., Дмитрієв Є. Є., Ребрик Ю. С., Серпенінова Ю. С.* Фінансовий механізм управління ліквідністю банку: монографія Суми: Університетська книга, 2011. 136 с.
8. *Фостяк В. В.* Особливості побудови механізму управління капіталом банків // Вісник Університету банківської справи Національного банку України, 2011. №2. С. 184-189.
9. *Зайцева І. Ю.* Капіталізація банків та напрями підвищення капіталізації банківських установ / *І. Ю. Зайцева, А. І. Гутовська* // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2016. № 55. С. 118-123.
10. *Панасенко Г. О.* Банк. Ресурси. Капітал: монографія Донецьк: ДонНУЕТ, 2012. 355 с.

11. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
12. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
13. ECB Guide to the internal capital adequacy assessment process: офіційний сайт ЄЦБ. URL: https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.icaap_guide_201811.en.pdf
14. Журавльова Т. О., Макаренко Ю. П., Турова Л. Л, Сірко А. Ю. Фінансовий менеджмент у банку: навч. посіб. Дніпро: Пороги, 2021. С. 238.
15. Гладких Д. М. Ключові проблеми капіталізації банківської системи України та напрями її зростання // Бізнес Інформ, 2021. № 5. С. 327–333.
16. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/> .
17. Коваленко В. В. Методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості банківської системи // Формування ринкових відносин в Україні. 2012. № 11. С. 13-18.
18. ПриватБанк 2025: основна інформація, огляд послуг URL: <https://finsee.com/> .
19. Фінансова звітність АТ КБ «ПриватБанк»: офіційний сайт URL: <https://privatbank.ua/> .
20. Савлук С.М. Власний капітал комерційного банку: монографія Київ: КНЕУ, 2012. 459 с.
21. Ковальов В.В. Фінансовий аналіз: Управління капіталом, вибір інвестицій, аналіз звітності: фінанси і статистика, 2006. 429 с.
22. Савлук С.М. Банківський капітал в системі управління фінансовим ризиком // Вісник економічної науки, 2007. №1 (11). С. 146 – 148.
23. Савлук С.М. Ринковий ризик банківської діяльності // Схід, 2007. №3 (81). С. 39 – 42.
24. Коваленко В. В. Система ризик-менеджменту в банках: теоретичні та методологічні аспекти: монографія Одеса: ОНЕУ, 2017. 304 с.

25. Постанова Правління НБУ № 368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text> .
26. Постанова Правління НБУ № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text> .
27. Фінансова звітність АТ «Укрексімбанк», офіційний сайт. URL: <https://www.eximb.com/> .
28. Фінансова звітність АТ «КБ «Глобус», офіційний сайт. URL: <https://globusbank.com.ua/> .
29. Basel III: Finalising post-crisis reforms. Банк міжнародних розрахунків, 2022. Basel Committee on Banking Supervision офіційний сайт. URL: https://www.bis.org/basel_framework/ .
30. Directive (EU) 2019/878 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 amending Directive 2013/36/EU as regards exempted entities, financial holding companies, mixed financial holding companies, remuneration, supervisory measures and powers and capital conservation measures (CRD V). Офіційний журнал ЄС. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32019L0878>
31. *Caruana J.* (2019, October 4). Basel III: towards a safer financial system. Виступи БМР. URL: <https://www.bis.org/speeches/sp191004.htm>
32. *Іванов Є. Ю.* Базель IV: нові виклики для банківського регулювання. Київ: Ліра-К, 2023.
33. Stacking orders and capital buffers: Європейська банківська асоціація офіційний сайт URL: <https://www.eba.europa.eu/>
34. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2030 року, 2024. Міністерство фінансів України: офіційний сайт URL: https://mof.gov.ua/uk/news/onovlenu_strategii_razvitu_finansovogo_sektoru_ukraini_zberezhenia_stabilnosti_zaluchennia_investitsii_ta_ievrointegratsii-5276 .
35. *Дмитренко І. Б.* Сучасні підходи до оцінки достатності (адекватності) капіталу банків в Україні // Вчені записки Таврійського Національного університету ім. В. І. Вернадського. Економіка і управління, 2019. № 4. С. 120—127.

36. *Марченко Г. В.* Управління капіталом банку в умовах ризик-орієнтованого нагляду. Київ: КНЕУ, 2023
37. Guide to the internal capital adequacy assessment process (ICAAP) / ECB: офіційний сайт, 2018. URL: https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.icaap_guide_201811.en.pdf.
38. *Петренко О. М.* Євроінтеграція банківського сектору України: регуляторні аспекти. Одеса: Атлант, 2024
39. *Соколенко С. І.* Досвід імплементації Базель III в країнах Східної Європи. Київ: Центр наукових публікацій, 2024
40. *Гончарук І. С.* Оптимізація структури капіталу банків в умовах Євроінтеграції. Банківська справа, 2024. № 3, С. 12–25.
41. *Литвин В. П.* Інструменти додаткового капіталу в банківській практиці ЄС та України. Економічний вісник, 2024. № 6, С. 88–95.
42. *Кузьменко Л. Д.* Субординований борг як джерело капіталізації банків. Фінанси, банки, інвестиції, 2023. № 2, С. 55–67.
43. *Ковальчук Т. П.* Капітальні буфери як інструмент макропруденційної політики. Фінанси України, 2023. № 5, с. 45–58.
44. *Заборовець Ю. О.* Стрес-тест як інструмент діагностики фінансової стійкості банківської установи // Науковий вісник ХДУ. Економічні науки, 2014. № 6.
45. Положення НБУ №863. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show-v0863500-14#Text>
46. *Дульська В. І.* Методичні підходи до проведення стрес-тестування банків як інструменту аудиту // Сталий розвиток економіки, 2013. № 2 (19). С. 251—253.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Структура балансу АТ КБ «ПриватБанк» за 2022-2024 рр.

Показник	2022	2023	2024	Відхилення , %
АКТИВИ				
Грошові кошти та їх еквіваленти	7,38	11,60	11,81	4,43
Кредити та аванси клієнтам	12,98	13,93	15,16	2,18
Кошти в інших банках	10,96	10,93	9,35	-1,61
Цінні папери та інвестиції	62,23	59,42	59,04	-3,19
Основні засоби, нематеріальні активи та активи із права користування	1,20	0,97	0,93	-0,28
Інші активи	5,25	3,14	3,73	-1,52
Усього	100,00	100,00	100,00	
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ТА ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ				
Кошти банків	0,00	0,00	0,00	0,00
Кошти клієнтів	84,57	80,06	79,24	-5,34
Інші зобов'язання	4,91	7,58	7,92	3,00
Власний капітал	10,51	12,36	12,85	2,33
Усього	100,00	100,00	100,00	

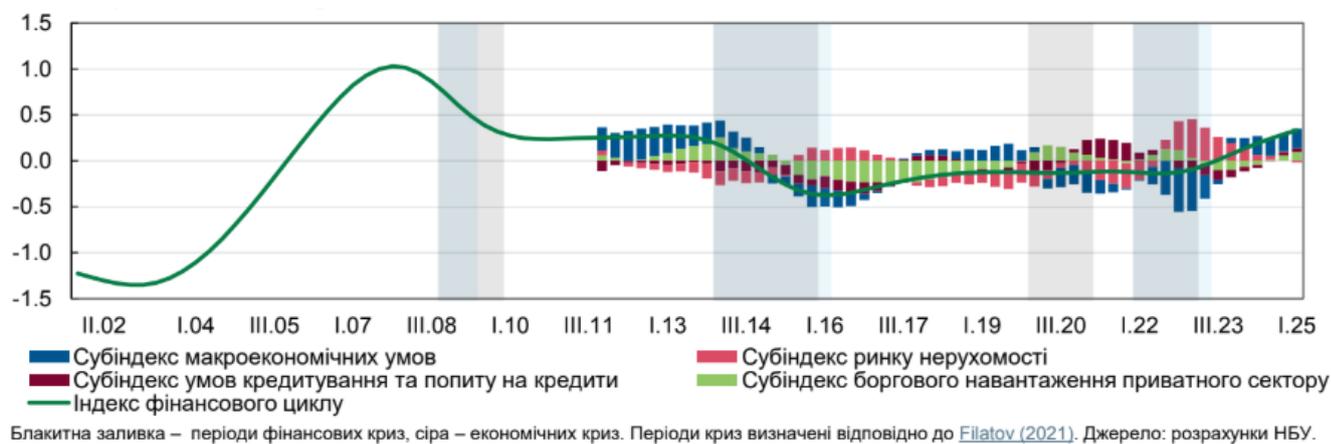

Рис. Індекс фінансового циклу за розрахунками НБУ [16]

ДОДАТОК В

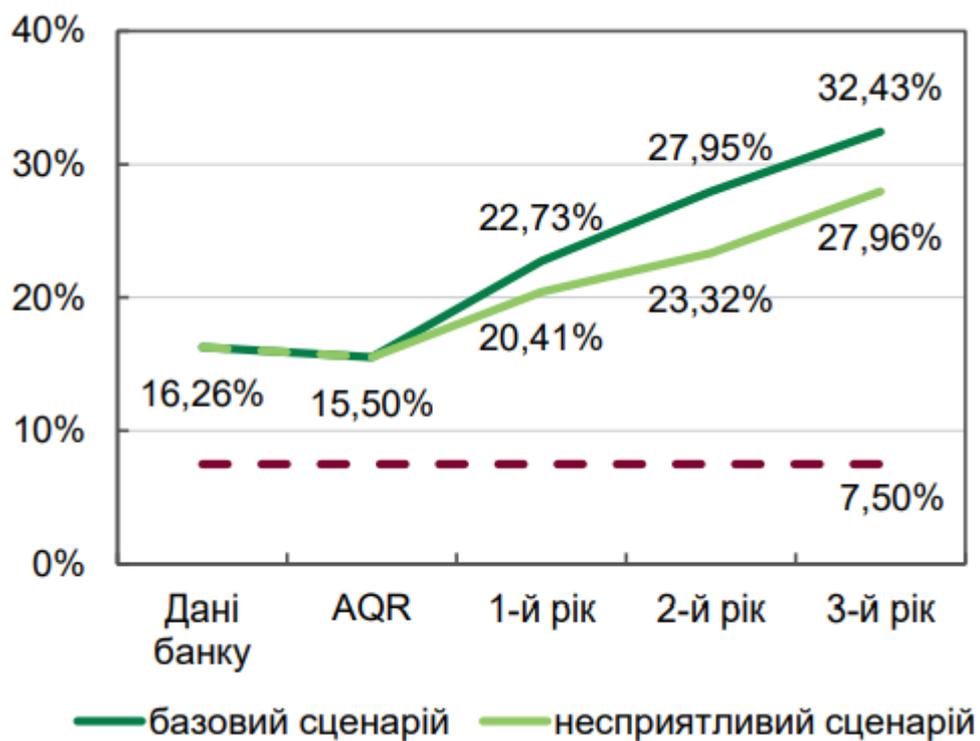

Рис. Середньозважений норматив достатності капіталу 1 рівня банків за результатами стрес-тесту у 2025 році [16]